

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MEDICINE, SCIENCE, AND EDUCATION**

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MEDICINE, SCIENCE, AND EDUCATION

Volume 02, Issue 06, 2025 (10-JULY)

Editor in Chief

Dr. Rajeev Ojha - Interdisciplinary Research in Basic Sciences, Jamia Millia Islamia, New Delhi -110025, India

Editorial Team

Sunita Sarawagi - Indian Institute of Technology Bombay, Mumbai, India.

Dr Manjunatha LH - Professor, REVA University, INDIA

Asish Bera - Edge Hill University, UK, BITS Pilani, India

Dr Sunildro LS Akoijam - Assistant Professor of Management, North Eastern Hill University, India

Madan Mohan Singh - Professor of Mathematics, North-Eastern Hill University, Shillong, India

Dr. Anupam Singh - Associate Professor-CSE, Graphic Era Hill University Dehradun, India

Dr. Sargam Bahl Walia - School of Management, Graphic Era Hill University, Dehradun, Uttarakhand, India

Narayan Pradhan - Indian Association for the Cultivation of Science

Ashok Kumar - Kumar Associate Professor E&CE National Institute of Technology, Hamirpur, India.

Anjali Pal - Department of Civil Engineering, Indian Institute of Technology Kharagpur - 721302, India.

Rajnish Joshi - Professor of Medicine, All India Institute of Medical Sciences, Bhopal, India

Mukul Kumar - IIT Mumbai (India); Meijo University (Japan); HEG Ltd. (India)

Prof. Kuruvilla Joseph - Indian Institute of Space Science and Technology (IIST)

Prof. Yogesh C. Sharma - D.Sc., FRSC, FBRs, FIAPS; FISEES, Department of Chemistry, Indian Institute of Technology

Professor Indra Mani Mishra - Indian Institute of Technology (Indian School of Mines), Dhanbad; Formerly at

Eshkaraev Sadridin Chorievich - Head of the Department of Medicine and Natural Sciences, Doctor of Philosophy in Chemistry, Associate Professor, Termez University of Economics and Service, Termez, Uzbekistan. . ORCID

esadir_74@rambler.ru

XALQ TA'LIMI SOHASIDA MEDIA – TA'LIMNI SAMARALI BOSHQARISH ISTIQBOLLARI.

Amonova Nargiza Rustamovna

Innovatsiyalar universiteti magistri

Email: b.b.toxirov70@gmail.com

Tel: +99891 440 28 33.

Annotatsiya: Hozirgi zamon ta'lim tizimi yangi talablar va texnologik inqiloblar bilan chambarchas bog'langan bo'lib, bu tizimning samarali ishlashi uchun turli omillar muhim rol o'ynaydi. Xalq ta'limi sohasi ham o'zining yuksalishi va samaradorligini oshirish uchun yangilanishlar va innovatsiyalarni talab qilmoqda. Shulardan biri — ta'limni boshqarishda va o'quv jarayonlarini samarali tashkil etishda media vositalaridan keng foydalanishdir.

Kalit so'zlar: Ta'lim, media, xalq ta'limi, platformalar, dasturlar.

Kirish: Media texnologiyalari, bugungi kunda, butun dunyo bo'ylab ta'lim jarayoniga ta'sir ko'rsatmoqda. Televizion dasturlar, raqamli platformalar, onlayn ta'lim vositalari va ijtimoiy media kanallari ta'limni samarali boshqarishning muhim vositalariga aylangan. Ushbu maqolada xalq ta'limi tizimida media vositalarining roli, ta'limni samarali boshqarishda media texnologiyalarining istiqbollari va o'zgaruvchan ta'lim metodlariga ta'siri haqida so'z boradi.

Xalq Ta'limi Tizimi: Umumiy Tasviri va Hozirgi Holati.

Xalq ta'limi tizimi — bu davlat tomonidan boshqariladigan va jamiyatning intellektual rivojlanishini ta'minlaydigan muhim ijtimoiy tuzilma hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining xalq ta'limi tizimi ham o'zida davlatning asosiy ta'lim siyosatlarini amalga oshiruvchi va ta'lim sifatini yaxshilashga qaratilgan ko'plab reformalarni o'z ichiga oladi.

So'nggi yillarda, xalq ta'limi tizimida yangi o'quv metodikalari va pedagogik yondashuvlar o'rganilmoqda. Shuningdek, xalq ta'limining samarali boshqarilishini ta'minlash uchun, ilg'or media va axborot texnologiyalaridan foydalanish zarurati kundan-kunga kuchayib bormoqda. Ta'limni boshqarish tizimining samaradorligi, o'quv jarayonini to'g'ri tashkil etish, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi aloqaning o'rnatilishi kabi omillarga bog'liq.

Media Vositalarining Xalq Ta'limidagi O'rni

Media vositalari, ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida — o'qituvchilarni tayyorlash, o'quvchilarni tarbiyalash va ilmiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashda — muhim rol o'ynaydi. Ushbu vositalar orqali, ta'limning barcha darajalarida

ma'lumotlar tez va samarali tarqatiladi. Media vositalarini ta'lim jarayoniga tatbiq etishning bir qancha asosiy afzalliklari mavjud:

– Axborot almashinuvi: O'quvchilarga o'z vaqtida yangiliklar, ilmiy maqolalar, o'quv dasturlari haqida ma'lumot olish imkoniyati.

– Ko'rsatuvlar va onlayn darslar: Televizion va raqamli platformalarda onlayn darslar, o'quv video-materiallar va bilimlarni oshirish uchun maxsus kontentlar orqali ta'limni rivojlantirish.

– O'quv jarayonining interaktivligi: Internet platformalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida interaktiv aloqaning rivojlanishi.

Shu tariqa, media vositalarining ta'lim tizimida qo'llanilishi nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar, ota-onalar va jamiyat uchun ham yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Ta'limni Samarali Boshqarishda Media Texnologiyalarining Ahamiyati

Ta'limni samarali boshqarishda media texnologiyalarining roli katta. Bugungi kunda ta'lim tizimida quyidagi texnologik yondashuvlar joriy etilmoqda:

Dasturiy ta'minot va platformalar: Onlayn platformalar, masofaviy ta'lim tizimlari (masalan, Moodle, Google Classroom), o'quvchilarga darslarni onlayn o'tish va ularni mustaqil ravishda o'rganish imkoniyatlarini yaratmoqda.

– Birinchi darajali ma'lumotlar: Tahlil va boshqaruvni samarali tashkil etish uchun, ta'lim tizimining statistik ma'lumotlari va natijalarini to'plash va tahlil qilishning media vositalari orqali olib borilishi.

– Raqamli ta'lim materiallari: Video, audiolar, interaktiv modullar, o'quv dasturlari va boshqa raqamli materiallar o'quvchilarning o'rganish jarayonini samarali va qiziqarli qiladi.

O'quv jarayonlarini interaktiv va raqamli usullar orqali boshqarish, ta'limda sifatni oshirish va natijalarni yaxshilashga olib kelmoqda.

Media Vositalarining Ta'limni Modernizatsiya Qilishdagi Istiqbollari

Ta'limni modernizatsiya qilishda media vositalari o'zining istiqbollari bilan alohida ahamiyatga ega. Shu jumladan, zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy media va interaktiv metodlar ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Ayni paytda, yangi media texnologiyalari va onlayn platformalar ta'lim sohasini global miqyosda integratsiya qilishga yordam bermoqda.

Bundan tashqari, media vositalari o'qituvchilarni malaka oshirishda ham katta rol o'ynaydi. Xalqaro tajribalar va ilg'or pedagogik metodlarni o'rganish uchun media vositalari eng yaxshi manbalarni taqdim etadi. Ta'limni modernizatsiya qilishda media vositalarining istiqbollari quyidagilardan iborat:

– Onlayn o'qish va ta'limning masofaviy shakllari: Global ta'lim resurslariga kirish imkoniyatlari.

- Interaktiv texnologiyalar: O‘quvchilarga o‘z bilimlarini amaliy tarzda sinab ko‘rish imkoniyatini yaratish.
- Virtual va kengaytirilgan haqiqat: O‘quvchilarga murakkab ilmiy va texnikaviy masalalarni o‘rganishda yordam beradigan yangi texnologiyalar.

Media Vositalarining O‘zgaruvchan Ta’lim Metodlariga Ta’siri

Zamonaviy ta’lim metodlari o‘quvchilarning faol ishtirokini, tanqidiy fikrlashini va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Media vositalari bu jarayonda muhim yordamchi vosita sifatida chiqmoqda. Interaktiv darslar, onlayn testlar, multimedia materiallari va simulyatsiyalar orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Bularning barchasi, media vositalarining ta’lim metodlariga ta’siri sifatida baholanadi.

Xulosa: Xalq ta’limi tizimida media vositalarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ularning ta’limni boshqarish, o‘quvchilarni tayyorlash, o‘qituvchilarni malakasini oshirish va ta’limni modernizatsiya qilishdagi roli nihoyatda katta. Ta’lim tizimining samarali ishlashi uchun, media texnologiyalarini joriy etish va ulardan to‘g‘ri foydalanish zarur. Xalq ta’limi sohasida media vositalarining istiqbollari juda keng bo‘lib, ular ta’limni yanada sifatli va samarali qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, ta’limning global miqyosda rivojlanishi va media vositalarining ta’lim jarayoniga qo‘shgan hissasi jamiyatning kelajakdagi rivojiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Tagayeva, M. (2023). Chu-13 ozuqa muhiti o‘stirilgan b. braunii-andi-115 va ch. infusionum-andi-76 shtammlarining o‘sib-rivojlanishini tahlil qilish. центр научных публикаций (buxdu. uz), 44(44).
2. Tag‘Aeva, M. B., & Baxshullaevich, T. B. (2023). Mikrosuvo‘tlarining mo‘tadil o‘sib-rivojlanishini ta’minlovchi ozuqa muhiti tanlash. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 517-523.
3. Tagayeva, M. (2021). Buxoro viloyatidagi sutemizuvchilar tasnifi va ekologiyasi. Центр научных публикаций (buxdu. uz), 8(8).
4. Tagayeva, M. (2022). Medicinal Properties of Mint Plant and Export Power of the Republic on Medicinal Plants. Центр научных публикаций ИКАЦИЙ (buxdu. uz), 9(9).
5. Takhirov, B. B., Tagaeva, M. B., Kakhorova, Z. (2024). Study of Pancreatic Enzymes. International Journal of Pediatrics and Genetics, 2(5), 1-6.Ц
6. Tagaeva, M. B., Oybek o‘g‘, Z. M. R., & Olimboyevna, B. G. (2024). Effect of Microbiological Preparations on the Growth of Cotton. Miasto Przyszłości, 47, 74-78.

7. Tagaeva, M. B., Oybek o'g, Z. M. R., & Olimboyevna, B. G. (2024). Mikrosuvo'tining Tuproq Unumdorligiga Ta'siri. Miasto Przyszłości, 57-60.
8. M Tagaeva, B Tokhirov “ selection of nutrient medium that ensures moderate growth of microalgae” академические исследования в современной науке, 2023
9. T.M. Bafoevna, Вахтиёр Т. studying the activity of microorganisms (laboratory conditions) in moderately and highly saline meadow alluvial soils based on cotton //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – т. 35. – №. 35.
10. T.M Bafoevna, T.B Вахшullaevich, Z.M.Oybek o'gli - “mikrosuvo ‘tlarining mo ‘tadil o ‘sib-rivojlanishini ta'minlovchi ozuqa muhiti tanlash” " conference on universal science research 2023

VOCATIONAL GUIDANCE FOR STUDENTS AGED 15–18

Baqoyeva Zarina Rayimovna

Teacher at the Department of Psychology and Pedagogy

"INTERNATIONAL SCHOOL OF FINANCE TECHNOLOGY AND SCIENCE"

Institute

Email: zbakaeva69@gmail.com

Annotation: This paper explores the importance and effectiveness of vocational guidance for students aged 15 to 18. During this critical developmental period, adolescents begin to form their identity and make important decisions about their future careers. The study highlights the psychological and pedagogical approaches that educators and counselors can utilize to help students discover their interests, abilities, and potential career paths. It also examines the role of family, educational institutions, and labor market trends in shaping students' career choices. The goal is to provide practical recommendations for developing and implementing career guidance programs that support informed and confident decision-making among high school students.

Keywords: vocational guidance, career planning, adolescents, psychological support, educational counseling, career development, student motivation, high school students, future profession, career decision-making

Introduction.

Adolescence is a formative stage in human development, typically characterized by rapid cognitive, emotional, and social transformation. The age group between 15 and 18 is particularly critical, as students begin to transition from childhood to adulthood and prepare for life beyond school. During this period, young individuals are expected to make crucial decisions about their academic and professional futures, which can significantly impact their long-term personal and economic well-being. However, many students face confusion and uncertainty when it comes to selecting a future career, often due to insufficient knowledge, peer pressure, parental expectations, or a lack of proper guidance and support. Vocational guidance, therefore, plays a key role in equipping students with the tools and information necessary to make informed decisions regarding their career paths. It helps students to better understand their interests, strengths, values, and goals. Moreover, effective career counseling connects personal aspirations with the realities of the labor market, thus increasing the likelihood of career satisfaction and professional success. In this context, teachers, school psychologists, counselors, and even parents have a responsibility to guide students in

exploring their career options through structured programs, assessments, and mentorship. This paper examines the significance of vocational guidance for high school students aged 15 to 18. It explores psychological and pedagogical approaches to career counseling and provides insights into how educational institutions can foster an environment that encourages self-discovery and future planning. The research also addresses the challenges that may hinder effective guidance and proposes practical strategies to improve the vocational orientation process within the school system.

Main Body.

Vocational guidance is a structured process aimed at assisting individuals in making informed career choices by exploring their skills, interests, and values. For students aged 15–18, this process is particularly important, as it coincides with critical academic decisions such as selecting subjects for specialization, considering future education or training options, and forming career aspirations. At this age, adolescents are highly impressionable and are developing a sense of identity, autonomy, and purpose, all of which influence their professional orientation.

1. Psychological and Developmental Aspects. The period between 15 and 18 years is marked by cognitive development that enhances the ability to think abstractly, analyze options, and evaluate long-term consequences. However, many students lack the maturity to assess their own capabilities objectively or to understand the demands of the labor market. Psychological support, including interest inventories, personality assessments, and career aptitude tests, can provide valuable insight into a student's strengths and preferences. These tools, when administered by trained psychologists or counselors, help to identify realistic career paths and reduce anxiety about the future.

2. The Role of Educators and Schools. Educational institutions serve as primary environments where students are exposed to knowledge, mentorship, and inspiration. Teachers play a vital role in recognizing student talents and providing encouragement. Schools that integrate career guidance programs into their curriculum—through workshops, one-on-one counseling, career days, or field trips to workplaces—are more successful in preparing students for life beyond graduation. Moreover, including vocational topics in subjects such as social studies, economics, and technology can help students understand the connection between education and career outcomes.

3. Family Involvement and Socioeconomic Factors. Parents and guardians significantly influence a student's career decisions, whether intentionally or unconsciously. Family values, cultural expectations, financial stability, and access to resources can either support or hinder career exploration. For example, in some cases, students may be pressured to follow traditional or family-preferred professions rather than pursuing their own interests. Vocational guidance programs should therefore also involve

parents through informational meetings and counseling sessions to promote a shared understanding of students' potential and choices.

4. Labor Market Orientation and Real-World Skills. Vocational guidance is not effective without a realistic understanding of current job market trends, including in-demand skills, emerging industries, and employment prospects. Students benefit from up-to-date labor market information, exposure to professionals from various fields, and opportunities to engage in internships or volunteer work. Skill-based learning, including communication, digital literacy, teamwork, and problem-solving, should be embedded in the educational process to increase employability and confidence.

5. Challenges and Barriers. Despite its importance, vocational guidance faces numerous obstacles in practice. These include a shortage of trained counselors, lack of institutional funding, limited collaboration with industry, and inadequate time allocated within school schedules. Additionally, students from rural or economically disadvantaged backgrounds may have restricted access to guidance resources. Overcoming these challenges requires policy-level interventions, greater investment in career education, and collaboration between schools, employers, and government agencies.

Conclusion:

Vocational guidance during the ages of 15 to 18 plays a vital role in helping students shape their future careers with clarity and confidence. This developmental stage is a critical turning point, where appropriate support can lead to informed decisions, while a lack of guidance may result in uncertainty, dissatisfaction, or misaligned career paths. Effective vocational orientation must consider the psychological development of adolescents, involve educators and families, and align with the realities of the labor market. Schools must adopt a proactive and structured approach, integrating career guidance into the educational system through counseling, mentorship, and exposure to professional environments. At the same time, government bodies and local institutions must work collaboratively to provide equitable access to career services, especially for students from underprivileged backgrounds. Ultimately, a well-planned vocational guidance system empowers students to recognize their potential, set realistic goals, and make meaningful contributions to society through their chosen professions.

References:

1. Azizxo'jayeva, N. (2004). *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: TDPU.
2. Super, D. E. (1990). A Life-Span, Life-Space Approach to Career Development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career Choice and Development*. San Francisco: Jossey-Bass.

3. Axmedova, N., & Hamroyeva, D. (2020). Kasbga yo‘naltirish asoslari. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
4. Ginzberg, E. (1971). Career Guidance: Who Needs It, Who Provides It, Who Can Improve It. McGraw-Hill Book Company.
5. Karimov, A. (2018). O‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishda oila va maktab hamkorligi. Ta‘lim va tarbiya, 4(2), 56–59.
6. OECD (2021). Career Guidance for Adults in a Changing World of Work. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9a94bfad-en>
7. Nurmatova, M. (2017). O‘rta ta‘lim muassasalarida kasb tanlashga yo‘naltirishning dolzarb masalalari. Pedagogika va psixologiya, 1(3), 34–38.
8. Savickas, M. L. (2013). Career Construction Theory and Practice. In R. W. Lent & S. D. Brown (Eds.), Career Development and Counseling. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
9. Rustamova, S. (2019). O‘quvchilarda kasbiy motivatsiyani shakllantirish metodlari. Yosh pedagog olimlar jurnali, 2(1), 20–24.
10. Watts, A. G. (2009). The Role of Career Guidance in Education: A Review of International Practice. International Journal for Educational and Vocational Guidance, 9(1), 1–15.

Regress majburiyatlarining fuqarolik qonunchiligida fuqarolik-huquqiy tartibga solinishi

Jo'raqulova Hilola O'ktam qizi
Buxoro viloyati, Qorako'l tumani prokuror yordamchisi

Regress majburiyatlarining fuqarolik qonunchiligida fuqarolik-huquqiy tartibga solinishi O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida mehnat kodeksi va fuqarolik kodeksi asosida tartibga solinadi.

O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 154-moddasida agar xodim vakolatli davlat organlarining talabiga ko'ra qonunga xilof ravishda ishdan chetlashtirilgan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti mablag'lari hisobidan xodimga yetkazilgan moddiy zararining o'rni qoplanadi hamda ma'naviy ziyon kompensatsiya qilinadi, keyinchalik aybdor shaxslardan *regress tartibida* undiriladi.

Shuningdek, **O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 564-moddasida** o'zi bilan tuzilgan mehnat shartnomasi g'ayriqonuniy ravishda bekor qilingan xodimga, ishdan g'ayriqonuniy ravishda chetlashtirilgan xodimga yoki g'ayriqonuniy ravishda boshqa ishga o'tkazilgan xodimga ish haqi to'lash bilan bog'liq holda mansabdor shaxs tomonidan ish beruvchiga zarar yetkazilgan taqdirda, sud yetkazilgan zararining o'rnini qoplash majburiyatini mehnat to'g'risidagi qonunchilikni buzganlikda aybdor bo'lgan mansabdor shaxs zimmasiga yuklatadi.

Bunday majburiyat mansabdor shaxs xodimni ishga tiklash to'g'risidagi mehnat nizolari bo'yicha komissiyaning yoki sudning qarorini kechiktirgan taqdirda ham yuklatiladi.

Moddiy zararining o'rnini qoplash miqdori mansabdor shaxsning uch oylik maoshidan ortiq bo'lmasligi kerak.

Mehnat shartnomasi bo'yicha tuzilgan xodim va ish beruvchi o'rtasida yuzaga keladigan har qanday shartnomdan tashqari va shartnoma sharti sifatida yuqorida nazarda tutilgan holat bo'yicha kiritilgan nizolar yuqoridagi mehnat qonunchiligi bo'yicha hal qilinadi.

Masalan, 2024-yildagi sud amaliyotidan misol keltiradigan bo'lsak, FIB Qorako'l tumanlararo sudining 06.10.2023 yildagi hal qiluv qarori bilan da'vogar N.T.Saidovning javobgar Qorako'l tuman yo'llardan foydalanish unitar korxonasi nisbatan buyruqni g'ayriqonuniy deb topib ishga tiklash, majburiy progul kunlari uchun ish haqi undirish to'g'risidagi da'vo arizasi qanoatlantirilgan.

Hal qiluv qaroriga ko'ra Qorako'l tuman yo'llardan foydalanish unitar korxonasining 2023 yil 16 avgustdagi tegishli buyrug'i g'ayriqonuniy deb topilib, bekor qilingan.

Shu bilan birga, N.T.Saidov 2023 yil 16 avgust kundan Qorako‘l tuman yo‘llardan foydalanish unitar korxonasida xo‘jalik mudiri vazifasiga ishga tiklanib, da‘vogar N.Saidov foydasiga majburiy progul kunlari uchun 7 mln 759 ming so‘m soliq va boshqa majburiy to‘lovlar saqlangan holda ish haqi, pochta xarajati uchun to‘langan 33.000 so‘m hamda davlat foydasiga 990 ming so‘m davlat boji undirilishi belgilangan. Majburiy ijro byurosi Qorako‘l tuman bo‘limining 11.01.2024 yildagi qarorlariga ko‘ra ushbu sud qarori ijrosi amalda ta‘minlanib, ijro ishini yuritish tamomlangan.

Shuningdek, sud qarori ijrosi ta‘minlanganligi to‘lov hujjatlari bilan ham tasdiqlangan. Qonun talablariga muvofiq javobgar B.Otaxonovning 13.09.2023 yildagi buyrug‘iga asosan xodim N.Saidov bilan tuzilgan mehnat shartnomasi g‘ayriqonuniy ravishda bekor qilinishi natijasida bankning manfaatiga yetkazilgan jami 8 mln. 782 ming 196 so‘m zarar javobgardan regress tartibida undirib olindi.

Shu va shunga o‘xshash holatlar sud tartibida yoki o‘zaro kelishuv yo‘li bilan amalga oshiriladi.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING NUTQINI O‘STIRISH

Qobilova Kamola Azamatovna

Termiz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Oripova Sevinch Norqobil qizi

Termiz davlat pedagogika instituti boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Nutq bolalarning fikrlashi, muloqotga kirishishi, ijtimoiy muhitda faol ishtirok etishi uchun muhim vosita ekanligi ta‘kidlangan.

Kalit so‘zlar: Nutq, og‘zaki nutq, yozma nutq, boshlang‘ich sinf, o‘quvchi, nutqiy rivojlanish, muloqot, so‘z boyligi,

Kirish

Ta‘limning ilk bosqichi bo‘lgan boshlang‘ich sinf davrida bolalarning shaxs sifatida shakllanishi, tafakkuri va muloqot madaniyati tez sur‘atda rivojlanadi. Ayniqsa, bu davrda ularning nutq faoliyatini to‘g‘ri va izchil yo‘lga qo‘yish muhim ahamiyatga ega. Nutq – bolaning o‘z fikrini ifoda etish, atrofdagilar bilan muloqotga kirishish, o‘qish va yozishni egallashda asosiy vositadir. Nutqi rivojlangan bola o‘qish, yozish, fikrlash hamda jamiyatga moslashish jarayonlarida faol va muvaffaqiyatli bo‘ladi. Boshlang‘ich sinfda o‘quvchilarning nutqini o‘stirish – bu o‘qituvchining rejalashtirilgan, tizimli va bosqichma-bosqich olib boriladigan pedagogik faoliyatini talab etadi. Mazkur mavzu orqali bolalarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirishning usul va vositalari, o‘yinlar, texnologiyalar va o‘qituvchi rolining ahamiyati yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘quvchilar nutqini o‘stirish boshqa o‘quv predmetlaridan o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar bilan ham uzviy ravishda bog‘lanadi. Ona tili darslarida o‘quvchilar til yordamida tabiat va kishilar hayoti haqida bilim oladilar; ular kuzatishni, o‘ylashni va ko‘rganlari, eshitganlari, o‘qiganlari haqida to‘g‘ri bayon qilishni o‘rganadilar. Ona tili darslari bolalar lug‘atini boyitishga samarali yordam beradi, nutqni to‘g‘ri tuzishni o‘rgatadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutqi asosan ot, fe‘l, sifat, son va bog‘lovchilardan iborat bo‘ladi. 6-7 yoshli bola o‘z jumllarini murakkab grammatik tarkib asosida tuza oladi. Tajribadan ma‘lumki, bola ma‘nosiz so‘zlardan ko‘ra ma‘nodor tushunchalarni birmuncha tez va mustahkam eslab qolish xususiyatiga ega. Uning nutqi maktab ta‘limiga tayyorgarlik bosqichida kattalar bilan muloqotga kirishish, kishilarning fikrini uqib olish va to‘g‘ri idrok qilish darajasida, nutqning tuzilishi va grammatik qoidalariga mos, mantiqan izchil, ifodali, miqdor va ko‘lam jihatdan fikr almashishga yetarli bo‘ladi. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasida yozma nutq og‘zaki nutqdan faqat uni amalga oshirish texnikasiga ko‘ra farqlanadi. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari o‘rtasida o‘quvchini o‘qish va yozishga o‘rgatish uchun uning yozma nutqini shakllantirish yetarlidir, degan fikrlar mavjud.

Nutq — tilning fikr ifodalash va almashish jarayonlarida amal qilishi, tilning alohida ijtimoiy faoliyat turi sifatidagi muayyan yashash shakli. Nutq deganda uning og‘zaki (ovozli) va yozma ravishda namoyon bo‘lishidagi jarayonlar, ya‘ni so‘zlash jarayoni va uning natijasi (xotirada saqlangan yoki

yoʻzuvda qayd etilgan nutqiy fikrlar, asarlar) tushuniladi. Nutq ikki shaklga ega: ogʻzaki va yozma. Ushbu shakllarning har biri oʻziga xos xususiyatlarga, oʻz normalariga ega. Yaxshi gapirishni biladigan kishi har doim ham qanday qilib yaxshi yozishni bilmaydi, va aksincha: savodli yoʻzuvchi baʼzida ogʻzaki nutqlarda qiyinchiliklarga duch keladi. Shubhasiz, gapirish va yozish psixologiyasi bir xil emas. Ogʻzaki va yozma til - bu odamlar orqali bir-biri bilan aloqa qilishning ikki shakli. Ogʻzaki nutqning markazida nutq aʼzolaridan kelib chiqadigan eshitish hislari mavjud. Yozma nutqda asosiy rolni vizual va motorli (yozma qoʻlning harakatidan) sezgilar oʻynaydi, garchi bu erda ogʻzaki nutq jarayonida asosiy rol oʻynaydigan sezgilar ham muhimdir. Ushbu hislarning barchasi oʻqish, yozish, toʻgʻri gapirish qobiliyatini rivojlantirish uchun katta ahamiyatga ega. Eshitish qobiliyati past yoki koʻrish qobiliyatidan aziyat chekadigan odamlar odatda noaniq, loyqa, tushunarsiz, oʻqish va yozishda xato qilishadi. Ushbu nutqning har bir shakli bilan odamlar oʻrtasidagi aloqa turli yoʻllar bilan amalga oshiriladi. Ogʻzaki nutq odamlarning bevosita muloqotini anglatadi (ogʻzaki nutq, dialog, suhbat, munozara). Oʻqituvchining turli fanlarni oʻqitishdan maqsadi oʻquvchilarning nutq madaniyatini, nutq koʻnikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni oʻz ichiga oladi. Oʻqituvchi nutqi oʻquvchilar uchun namunadir. Oʻquvchilarning nutqi ravon, tushunarli boʻlishi uchun eng avvalo uning nutqiga nuqsonlarni bartaraf etishga eʼtibor berish zarur. Toʻgʻri va ifodali gapirish har bir oʻqimishli kishi uchun hayotiy zaruriyat boʻlib qolgan hozirgi davrda oʻquvchilarning nutqini oʻstirish muammosi oʻquv-tarbiya tizimining eng dolzarb masalalaridan biri deb qaraladi. Shuning uchun ham olimlar K.B. Barxin, B.I. Sokolov M.A. Ribnikova vaboshqalarning metodik asarlarida oʻquvchilarning ogʻizaki va yozma nutqini oʻzaro muvofiq holda oʻstirish masalalariga alohida eʼtibor berilgan.

Nutqni rivojlantirishning maqsadi va vazifalari

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarining nutqini rivojlantirishdan asosiy maqsad – ularning fikrini toʻgʻri, ravon va erkin ifoda eta olish koʻnikmasini shakllantirishdir. Bu maqsadga erishishda quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

1. Toʻgʻri talaffuz qilishni oʻrgatish;
2. Soʻz boyligini kengaytirish;
3. Mustaqil fikrlash va uni ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish;
4. Ogʻzaki va yozma nutqni shakllantirish;
5. Matn tuzish, hikoya qilish, suhbatlashish malakalarini mustahkamlash.

Nutq turlarini rivojlantirish yoʻllari

Boshlangʻich sinfda nutqni rivojlantirish jarayonida oʻquvchilarning quyidagi nutq turlari ustida ishlanadi:

Og‘zaki nutq: Savol-javoblar, rolli o‘yinlar, suhbatlar, she‘r yodlash, ertak aytish orqali o‘quvchilar ravon gapirishga o‘rganadilar.

Yozma nutq: Insho yozish, gap tuzish, matn davom ettirish kabi topshiriqlar orqali bolalar yozma nutqni rivojlantiradilar.

Eshitib tushunish: Matn tinglash, diktant yozish orqali tinglab tushunish ko‘nikmalari shakllanadi.

O‘qib tushunish: O‘qilgan matn ustida ishlash, asosiy fikrni ajratish, savollarga javob berish orqali bolalar matnni tahlil qilishga o‘rgatiladi.

O‘yinlar va mashg‘ulotlar orqali nutqni o‘stirish

O‘quvchilarning nutq faoliyatini rag‘batlantirishda turli o‘yinlar va ijodiy mashg‘ulotlar muhim o‘rin tutadi. Masalan:

“Kim tez aytadi?” o‘yini – lug‘at boyligini oshirishda foydalidir.

“Rasmga qarab hikoya tuz” – tasviriy tafakkurni rivojlantiradi.

“So‘zdan so‘z top” – fonetik sezgirlikni oshiradi.

“Savol-javob doirasi” – suhbatga jalb etadi.

“Tugat hikoyani” – fikrlash va tasavvur qilish ko‘nikmasini oshiradi.

O‘qituvchining roli

O‘qituvchi – o‘quvchining nutqini o‘stirishda yetakchi shaxsdir. U bolaga namuna bo‘lishi, ularning har bir fikriga hurmat bilan qarashi lozim. O‘qituvchi quyidagilarga e‘tibor qaratishi zarur:

To‘g‘ri talaffuz va izohli so‘zlashuvga ahamiyat berish;

O‘quvchilarni doimiy rag‘batlantirib borish;

Har bir o‘quvchining fikrini tinglash;

Yozma ishlarni muntazam tahlil qilish;

Nutqiy muhit yaratish (rolli o‘yinlar, dramalar, sahna ko‘rinishlari).

Texnologiyalar yordamida nutqni rivojlantirish

Zamonaviy texnologiyalar bolalarning nutqini rivojlantirishda qulay vositadir. Jumladan:

Audiokitoblar, interaktiv darsliklar, video darslar orqali eshitish va tushunish rivojlanadi.

Multimedia taqdimotlar, interaktiv doska yordamida ko'rgazmali va eshitiladigan mashg'ulotlar samarali bo'ladi.

So'z o'yinlari ilovalari (Quizizz, Wordwall, Kahoot) – bolalarning qiziqishlarini oshiradi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini o'stirish – bu ularning nafaqat tilga oid ko'nikmalarini, balki umumiy tafakkurini, muloqot madaniyatini, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi har bir bolaning shaxsiy rivojlanish sur'atini inobatga olib, doimiy tarzda izchil va ijodiy ishlashi muhimdir. Rivojlangan nutq esa o'quvchining butun hayoti davomida unga asos bo'luvchi eng muhim ijtimoiy ko'nikmadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. K. Qosimova, Safo Matchonov.... Ona tili o'qitish metodikasi Toshkent 2007
2. G'ulomov A, Qobilova B Nutq o'stirish mashg'ulotlari- T "O'qituvchi" 1995
3. Xalq ta'limi jurnali 2015-yil 3-soni.
4. Boshlang'ich ta'lim jurnali 2018- yil 6- son.

Italyan tilida sinonimlik va antonimlik hodisasining ifodalanishi.

Xudayberdiyev Jasurbek Djurayevich

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Italyan tili tarjima nazariyasi va amaliyoti kafedrasida o'qituvchi

jasurbekme2022@gmail.com

+99899 882 03 91

Annotatsiya.

Ushbu ilmiy maqola italyan tilida sinonimlik va antonimlik hodisalarining leksik-semantik, stilistik, pragmatik va funktsional jihatlarini keng qamrovda o'rganishga qaratilgan. Maqolada sinonim va antonim so'zlarning shakl, ma'no, uslubiy xususiyatlari, kontekstdagi funktsional roli, ularning til rivojiga qo'shgan hissasi, shuningdek, tarjima amaliyotidagi ifodalanish shakllari atroflicha yoritiladi. Tadqiqot doirasida italyan tilidagi zamonaviy matnlar, leksikografik manbalar, ilmiy adabiyotlar asosida mukammal tahlil olib borilgan. Bundan tashqari, maqolada sinonimlik va antonimlik hodisalarining italyan tilini o'qitishdagi didaktik qiymati va tarjimadagi semantik muvofiqlik jihatlari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: sinonimiya, antonimiya, italyan tili, semantika, leksik tizim, stilistika, pragmatika, tarjima, kontekstual tahlil, lingvistik funksiyalar.

Аннотация.

Данная научная статья посвящена всестороннему изучению синонимии и антонимии в итальянском языке с точки зрения их лексико-семантических, стилистических, прагматических и функциональных аспектов. В работе подробно рассматриваются форма, значение, стилистические особенности синонимов и антонимов, их функциональная роль в контексте, вклад в развитие языка, а также формы выражения в переводческой практике. Исследование основано на анализе современных итальянских текстов, лексикографических источников и научной литературы. Кроме того, в статье затрагивается дидактическая ценность синонимии и антонимии в преподавании итальянского языка и их семантическая эквивалентность в переводе.

Ключевые слова: синонимия, антонимия, итальянский язык, семантика, лексическая система, стилитика, прагматика, перевод, контекстуальный анализ, лингвистические функции.

Abstract.

This scholarly article focuses on an extensive analysis of synonymy and antonymy phenomena in the Italian language, examining their lexical-semantic, stylistic, pragmatic, and functional dimensions. The paper thoroughly explores the formal, semantic, and stylistic features of synonymous and antonymous words, their functional role in context, and their contribution to language development, as well as their forms of expression in translation practice. The research is based on modern Italian texts, lexicographic sources, and scientific literature. In addition, the article investigates the didactic value of synonymy and antonymy in teaching Italian and their semantic equivalence in translation.

Keywords: synonymy, antonymy, Italian language, semantics, lexical system, stylistics, pragmatics, translation, contextual analysis, linguistic functions.

Kirish. Leksik-semantik munosabatlar har bir tabiiy tilning ichki strukturasi va tashqi ifodaviy imkoniyatlarini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, sinonimlik va antonimlik hodisalari tilshunoslikda soʻzlar oʻrtasidagi maʼno aloqalarini yoritishda asosiy kategoriyalardan biri sanaladi. Sinonimlar va antonimlar tildagi asosiy semantik munosabatlar tizimini tashkil qiladi, ular orqali nutqning aniqligi, emotsional rang-barangligi, stilistik boyligi taʼminlanadi. Ayniqsa, italyan tilida bu hodisalar oʻziga xos grammatik va semantik qonuniyatlar asosida shakllanadi va turli kontekstlarda muhim kommunikativ funksiyani bajaradi.

Bugungi globallashuv va koʻp tillilik sharoitida sinonimiya va antonimiya hodisalarining lingvistik xususiyatlarini chuqur tahlil qilish, ularning turli til tizimlaridagi ifodalanish shakllarini aniqlash, tarjima jarayonida muvofiqligini tekshirish, shuningdek, ularni til oʻrgatishda qoʻllash metodlarini ishlab chiqish zamonaviy lingvistika va taʼlim uchun dolzarb vazifalardan biridir. Shu bois mazkur maqola italyan tilida sinonimlik va antonimlik hodisalarining ilmiy-nazariy tahlilini amalga oshirishga bagʻishlanadi. Leksik-semantik munosabatlar har bir tabiiy tilning ichki tizimiy tuzilmasi va tashqi ifoda imkoniyatlarini oʻrganishda muhim nazariy asos boʻlib xizmat qiladi. Til birliklari oʻrtasidagi semantik bogʻliqliklar, xususan sinonimiya va antonimiya hodisalari, tilshunoslikda soʻzlar maʼnosini aniqlashtirish, ularning bir-biriga nisbatan oʻzaro munosabatlarini tahlil qilish, kommunikativ vazifalarini aniqlash jarayonida markaziy oʻrin egallaydi. Ushbu hodisalar tildagi leksik birliklarning emotsional-ekspressiv qiymatini, stilistik imkoniyatlarini va kontekstga xos funktsional yuklamalarini namoyon etadi. Ayniqsa, sinonimlar va antonimlar orqali nutqdagi mazmun aniqligi, emotsional ifoda boyligi hamda stilistik rang-baranglik taʼminlanadi.

Italyan tili misolida qaralganda, sinonimiya va antonimiya hodisalari o'ziga xos grammatik, semantik va stilistik qonuniyatlarga bo'ysunadi. Bu qonuniyatlar kontekstual qo'llanilish darajasida yanada murakkab va mazmunan boy ko'rinishga ega bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, italyan tilidagi sinonim va antonim birliklarning struktura va mazmun jihatdan farqlari, ularning uslubiy zaminlari, shuningdek, kommunikativ ehtiyojlar asosida tanlanish holatlari alohida tadqiqot obyektidir.

Globalashuv, madaniylararo aloqalarning kuchayishi va ko'p tillilik tendensiyasi sharoitida sinonimiya va antonimiya hodisalarini zamonaviy tilshunoslik doirasida chuqur tahlil qilish, ularning boshqa tillardagi ekvivalent shakllari bilan taqqoslash, tarjima jarayonidagi semantik muvofiqligini o'rganish, hamda bu hodisalarning til o'rgatishdagi didaktik ahamiyatini aniqlash muhim ilmiy-ammaviy ahamiyatga ega.

Shu bois, mazkur maqola italyan tilidagi sinonimik va antonimik munosabatlarning leksik-semantik, stilistik, pragmatik va funksional aspektlarini kompleks tahlil qilishga, ularning tarjima va tilni o'qitish jarayonidagi qo'llanilish imkoniyatlarini yoritishga qaratilgan. Tadqiqotda zamonaviy italyan tilidagi matnlar, leksikografik manbalar hamda ilmiy-nazariy adabiyotlar asosida izchil tahlil olib boriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Sinonimiya va antonimiya hodisalari italyan tilshunosligida izchil o'rganilgan va ularning semantik, stilistik, pragmatik jihatlari bo'yicha bir qator nufuzli ilmiy ishlar yaratilgan. Mazkur bo'limda ushbu hodisalarni o'rganishga bag'ishlangan adabiyotlar chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy italyan adabiyoti namunalari va leksikografik manbalar asosida amaliy misollar keltirib o'tamiz:

Giuseppe Patota o'zining "Grammatica della lingua italiana"¹ (2003) asarida italyan tilidagi sinonimik strukturalarni o'rganib, ularni semantik va stilistik jihatdan tasniflaydi. Unga ko'ra, sinonimlar faqat leksik ma'noda emas, balki uslubiy va emotsional ohangda ham farqlanadi. Masalan, *felice*, *contento*, *soddisfatto* so'zlari har biri "quvonch" holatini bildirsa-da, ular turli stilistik kontekstlarda qo'llaniladi.

Tullio De Mauro o'zining "Il dizionario della lingua italiana"² lug'aviy asarida antonimlik fenomenini chuqur tahlil qiladi. U antonimlarni semantik juftliklarda qarama-qarshilikning turli ko'rinishlari asosida tasniflaydi: *vivo (tirik) – morto (o'lik)*, *caldo (issiq) – freddo (sovuq)*, *comprare (sotib olmoq) – vendere (sotmoq)* kabilar.

Luca Serianni esa "Italiano. Grammatica, sintassi, dubbi"³ asarida sinonimik birliklarning uslubiy konnotatsiyasiga e'tibor qaratadi. U sinonimlarni rasmiy-norasmiy, adabiy-og'zaki, yuksak-so'zlashuv registrlariga ajratadi.

¹ Giuseppe Patota. "Grammatica della lingua italiana". 2003 – 112-bet

² Tullio De Mauro. "Il dizionario della lingua italiana". 2000 – 67-bet

³ Luca Serianni. "Italiano. Grammatica, sintassi, dubbi". 1991. – 89-bet

Zamonaviy italyan adabiyotida sinonim va antonim birliklarning stilistik yuklamalari muhim kommunikativ vosita bo‘lib xizmat qiladi. Italiya zamonaviy adabiyotida antonimik kontrastlar estetik va stilistik uslub sifatida ko‘plab mualliflar ijodida uchraydi.

Quyida ayrim yozuvchilar asaridan olingan misollar keltiramiz:

Elena Ferrante “L’amica geniale” nomli asarida *felice*, *serena*, *tranquilla*⁴ so‘zlari bir-biriga yaqin bo‘lsa-da, qahramonlarning ichki ruhiy holatini ifodalashda farqli konnotatsiyalarda qo‘llanilgan. Bu holat, ayniqsa, qahramonlarning ijtimoiy muhitga munosabatini aniqlashda muhim bo‘lgan.

Italo Calvino “Il barone rampante⁵” asarida antonimik birliklar, masalan, *libertà* – *costrizione*, *ordine* – *disordine* falsafiy va ideologik kontekstda qarama-qarshi tushunchalarni ifodalash uchun ishlatilgan. Bu antonimlar orqali ijtimoiy munosabatlardagi ziddiyatli vaziyatlar ochib beriladi.

Alessandro Baricco o‘zining mashxur “Seta⁶” (Ipak) nomli asarida *silenzio* – *rumore* (jimlik – shovqin), *lento* – *veloce* (sekin – tez) kabi kuchli antonimik juftliklardan foydalanadi. Bu qarama-qarshi so‘zlar faqat leksik darajada emas, balki vaqt va fazoning estetik tasvirida chuqur semantik qarama-qarshilikni yuzaga keltiradi. Baricco timsolida jimlik va tezlik so‘zlari orqali syujet rivojlanishidagi passivlik va dinamikani, ruhiy holatdagi bo‘shliq va kuchli sezgilar o‘rtasidagi o‘zgaruvchanlikni ifodalaydi. Ayniqsa, jimlik fazosidagi holatlarning birdaniga shovqin bilan buzilishi hikoya ichida dramatik kuch hosil qiladi. Bu esa antonim birliklarning nafaqat ma’nodosh qarama-qarshilik, balki badiiy matnda ruhiy va vaqt-makonda semantik yadro vazifasini bajarishini ko‘rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda deskriptiv (tasviriy) usul – nazariy tushunchalarni bayon etish uchun; kontrastiv tahlil – sinonim va antonim juftliklarning ma’no, shakl va uslubiy farqlarini solishtirish uchun; korpus tahlili – real italyan matnlari asosida misollar yig‘ish va ularni strukturaviy jihatdan o‘rganish kabi tadqiqot metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, italyan tilida sinonimiya va antonimiya hodisalari til tizimining semantik, stilistik va kommunikativ funksiyalari nuqtai nazaridan beqiyos ahamiyatga ega. Italiyan tilida sinonimik sistem murakkab va ko‘p qatlamli sistemga ega. Bu sistemning ichida absolyut sinonimlar deyarli mavjud emas. Har bir sinonimik birlik o‘ziga xos stilistik va emotsional yuklamaga ega. Masalan, *bambino* va *fanciullo* — ikkalasi ham “bola” degan ma’noni bildirsa-da,

⁴ Elena Ferrante. “L’amica geniale” 2011. – 136-bet

⁵ **Italo Calvino** “Il barone rampante”. Mondadori Brossura. 2022. – 219-bet.

⁶ Alessandro Baricco. “Seta” Milan: Rizzoli. 1996

birinchisi zamonaviy soʻzlashuv tilida keng qoʻllaniladi, ikkinchisi esa koʻproq adabiy yoki tarixiy kontekstdagi arxaiklikni anglatadi. Nisbiy sinonimlar esa italyan tilida keng tarqalgan. Ular oʻrtasidagi asosiy tafovutlar semantik intensivikasiya (emotsional kuch), stilistik registr va konnotativ yuklama bilan bogʻliq. Masalan, felice (baxtli), contento (mamnun), soddisfatto (qoniqqan) soʻzlari orasida emotsional daraja farqlanadi, ularning qoʻllanilishi matnning turiga, ijtimoiy vaziyatga qarab belgilanadi. Funktsional sinonimlar esa nutqda bir xil maqsadga xizmat qilsa-da, ularning uslubiy darajasi turlicha boʻlishi mumkin. Masalan, parlare (gaplashmoq) – oddiy ogʻzaki tildagi birlik, conversare (muloqot qilmoq) – rasmiyroq, discorrere – koʻproq adabiy yoki murakkab uslubda qoʻllaniladi.

Eng koʻp uchraydigan antonim yoki qarama-qarshi soʻzlar juftliklari, masalan, oʻrin-joyga oid *su e giù, sopra e sotto, avanti e indietro*, jismoniy sifatlarga oid *alto e basso, largo e stretto, corto e lungo*, axloqqa oid *bene e male, bello e brutto, buono e cattivo* juftliklar bizning dunyoni idrok etishimiz va tajribamizning eng asosiy qatlamlarida joylashgan. Biz biror soʻzni ishlatsak yoki eshitsak, koʻpincha shu bilan birga uning qarama-qarshisini ham ongimizda tasavvur qilamiz: bu shunchalik odatiyki, koʻplab antonimlar mustahkam, ajralmas juftliklar koʻrinishida qoʻllaniladi va koʻpincha boshqa tillardagi tartib bilan mos kelmaydigan qaytarilmas juftliklar hosil qiladi: *andata e ritorno, prendere o lasciare, giorno e notte, bianco e nero*, yoki hatto bitta soʻzga birlashadi: *sottosopra, saliscendi, pianoforte*.⁷

Antonimlarni morfologik mexanizmlar orqali ham shakllantirish mumkin.

In-, *s-*, *dis-* kabi prefikslardan foydalanish juda keng tarqalgan: *incompleto — completo, scomodo — comodo, disonesto — onestolarning* qarama-qarshisidir. Ammo bunday soʻzlar yasashda har doim izchillik boʻlmaydi va notoʻgʻri talqin qilish xavfi mavjud: masalan, *in-* prefiksi feʼllar bilan ishlamaydi (*investire* hech qachon *vestirening* qarama-qarshisi emas), xuddi shuningdek, *scadente — cadentega*, yoki *distinto — tintoga* qarama-qarshi emas.

Shuningdek, boshqa kamroq uchraydigan qarama-qarshilik belgilaridan foydalanishda ham ehtiyot boʻlish zarur, masalan: *a-*, *extra-*, *inter-*, *ultra-* va hokazo. Xuddi shuningdek, *sopra-* (yoki *sovra-*) / *sotto-* yoki *bene-* / *male-* kabi antonim juftliklar bilan yasalgan soʻzlar uchun ham bu ehtiyotkorlik zarur⁸. Masalan, *sottostante/sovrastante, benedire/maledire* juftliklari toʻliq maqbul hisoblanadi, ammo zamonaviy tilda *benessere* va *malessere* yoki *beneficio* va *maleficio* soʻz juftliklari oʻzaro qarama-qarshi maʼnoni ifodalay olmaydi.

⁷ Serena Amborso, Giovanna Stefancich. “Parole” Bonacci editore. 1993. – 12-bet

⁸ Serena Amborso, Giovanna Stefancich. “Parole” Bonacci editore. 1993. – 13-bet

Xulosa va takliflar. O‘rganilgan tadqiqot materiallari asosida shuni aytish mumkinki, italyan tilidagi sinonimiya va antonimiya hodisalari til tizimining nafaqat semantik, balki stilistik va kommunikativ jihatdan ham muhim bo‘g‘inlaridan biridir. Sinonimik birliklar tilning ifodaviy imkoniyatlarini boyitadi, antonimik juftliklar esa kontrast asosida mazmunni chuqurlashtiradi va dramatik ta’sir kuchini oshiradi. Ular yordamida matnda emotsional rang-baranglik, semantik aniqlik, stilistik moslik, hamda muloqotning samaradorligi ta’minlanadi. Ayniqsa, kontekstual tahlillar shuni ko‘rsatdiki, sinonim va antonimlar orqali muallif matnning ichki semantik tuzilmasini shakllantiradi, ularning to‘g‘ri tanlanishi esa matnning umumiy uslubiy yo‘nalishini belgilaydi. Tarjimada bu birliklarning o‘rni yanada ortadi, chunki har bir tarjimon originaldagi ma’no, uslub va ohangni imkon qadar aniq yetkazishga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Giuseppe Patota. “Grammatica della lingua italiana”. 2003 – 250 b.
2. **Tullio De Mauro.** “Il dizionario della lingua italiana”. 2000 – 158 b.
3. Luca Serianni. “Italiano. Grammatica, sintassi, dubbi”. 1991. – 285 b.
4. Elena Ferrante. “L’amica geniale” 2011. – 327 b.
5. **Italo Calvino** “Il barone rampante”. Mondadori Brossura. 2022. – 312 b.
6. Alessandro Baricco. “Seta” Milan: Rizzoli. 1996. – 180 b
7. Serena Amborso, Giovanna Stefancich. “Parole” Bonacci editore. 1993. – 149 b.

KO'RISHDAN OLDIN SEZISH: RANGTASVIRDA INTUITIV IFODA VA RUHIY BOG'LANISH

**Termez State University
Faculty of National Costume and Art
Painting Workshop, 1st year student
Sadatova Rukhshona**

Tayanch so'zlar:

Intuitsiya, rangtasvir, san'at, ong osti, ruhiy kechinma, ichki sezgi, obraz, tafakkur, hissiyot.

Annotatsiya:

Ushbu maqolada rangtasvir san'atida intuitiv ifoda vositasida inson ruhiy holatining qanday namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Intuitsiya orqali yaratilgan asarlar ichki sezgi va fikrlash jarayonlarini vizual shaklga aylantiradi. Rassomning sezgi asosidagi yondashuvi tomoshabinni chuqur ruhiy tajriba sari yetaklaydi. Shuningdek, maqolada intuitiv ijodning ranglar, shakllar va kompozitsiyadagi roli yoritiladi.

Kirish

San'at insonning ruhiy ichki olami bilan tashqi olam o'rtasidagi ko'prikdir. Rangtasvir san'atida esa bu ko'prik ko'pincha og'zaki so'zsiz, balki ranglar, chiziqlar va shakllar vositasida quriladi. Ayniqsa, intuitiv ifoda – bu rassom sezgan, ammo hali to'liq anglab yetmagan fikr va hissiyotlarning vizual in'ikosi bo'lib xizmat qiladi. Inson aqli anglay olmasdan ilgariroq yurak sezadi degan fikr bejiz emas.

Intuitsiya va ijodiy jarayon

Intuitsiya inson tafakkurining eng chuqur, ong osti darajasida ishlaydigan qismidir. Bu jarayon ko'pincha tushunarsiz va tahlil qilib bo'lmaz darajada nozik bo'ladi. Rassomlar o'z asarlarini yaratishda ko'pincha ongli qarorlarga emas, aynan ichki sezgilarga tayanishadi. Bu holat, ayniqsa abstrakt san'atda yaqqol namoyon bo'ladi. Misol uchun, Vassiliy Kandinskiy yoki Mark Rotkolar ijodida ranglar intuitiv tarzda tanlanadi va ularning joylashuvi oldindan o'ylab topilmagan bo'lishi mumkin.

Ranglar va shakllar orqali sezgi ifodasi

Rang tasvir san'atida intuitiv ifoda asosan ranglar orqali amalga oshiriladi. Har bir rangning ruhiy va psixologik ta'siri mavjud. Masalan, moviy tinchlik va chuqur o'ylarni uyg'otsa, qizil energiya va emotsional portlashni bildiradi. Intuitiv yondashuvda rassom ranglarni muvozanat emas, balki ichki kechinmalar asosida tanlaydi. Natijada, asarda sirli va g'ayrioddiy ruhiy holat aks etadi.

Ruhiy bog‘lanish va tomoshabin ta’siri

Tomoshabin intuitiv asar bilan to‘qnash kelganida uni tushunishga urinadi, lekin ko‘pincha hissiyotlar orqali sezadi. Bu sezgi asarning ichki energiyasi bilan bog‘liq bo‘lib, u rasmning tashqi go‘zalligidan emas, balki ichki ruhiy holatidan kelib chiqadi. Rassom bilan tomoshabin o‘rtasida ko‘rinmas ruhiy bog‘lanish vujudga keladi.

Rangtasvir va terapevtik kuch

Intuitiv ifoda faqat tomoshabin uchun emas, rassom uchun ham davolovchi kuchga ega. Ichki kechinmalarni qog‘ozga yoki tuvalga tushurish jarayoni insonni ruhiy tozalanishga olib keladi. Bugungi kunda art-terapiya usullari aynan intuitiv san’at tamoyillariga asoslanadi. Bu holat san’atning nafaqat estetik, balki psixologik ahamiyatini ham tasdiqlaydi.

Xulosa:

Rangtasvir san’atida intuitiv ifoda – bu faqat shakl yoki ranglar o‘yini emas, balki insonning ichki dunyosiga sayohatdir. Rassom o‘z sezgilari orqali tasvir yaratadi, tomoshabin esa o‘z ong ostidagi kechinmalar bilan bu asarni anglashga harakat qiladi. Bu o‘zaro bog‘lanish – san’atning eng go‘zal va chuqur qatlamlaridan biridir. Intuitsiyaga asoslangan ijod insonni anglashga emas, his etishga chorlaydi – bu esa san’atning chinakam sehrli tomonidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kandinskiy V. – “Ranglar va tovushlar uyg‘unligi”, Moskva, 1912.
2. Carl Gustav Jung – “Inson va uning ramzlari”, London, 1964.
3. Маргарет Ливингстон – “San’at va inson miyasi”, 2002.
4. Arnheim R. – “Art and Visual Perception”, University of California Press, 1974.
5. Xusnutdinova N. – “Rassom psixologiyasi”, Toshkent, 2017.
6. Qosimova D. – “Zamonaviy tasviriy san’atda intuitiv yondashuv”, “San’at” jurnali, 2022.

MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXINI YORITISHDA ILGARI SURILAYOTGAN BA'ZI QARASHLAR (TURKIYA MISOLIDA)

Axmedov Jalol Tursunmuratovich

Jizzax politexnika instituti, "Ijtimoiy fanlar" kafedراسى assistenti

jalolaxmedov2023@gmail.com

Jizzax politexnika instituti 104-24 TVM guruh talabasi

Ashurov Ruslan Muxammad o'g'li

Annotatsiya: Markaziy Osiyoda millatlararo munosabatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada ko'p millatli Markaziy Osiyo etnosiyosatining turk olimlari tomonidan o'rganilishining muhim jihatlari haqida fikr-mulohazalar haqida so'z boradi. Mintaqada qadim zamonlardan buyon yashovchi etnik guruhlar va elatlar o'rtasida madaniy, iqtisodiy, siyosiy munosabatlar vujudga kela boshlagan. Markaziy Osiyoning etnik xaritasi ko'p asrlar davomida deyarli o'zgarmasdan kelmoqda. Ko'plab turk olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalari Markaziy Osiyoda millatlararo munosabatlarning tarixiy jihatining murakkabligini, beryoqlamalikdan voz kechish, mintaqadagi xavfsizlik muammolarni aniqlash va echim topish doirasida mintaqada millatlararo munosabatlarni o'rganish dolzarbligini ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, millat, o'troq, ko'chmanchi, "Rum turklari", Malazgirt, Usmonli turklar, Xett, Frakiya, Troya, Saljuqiylar, milliy siyosat.

Mustaqillik yillarida har bir bir Markaziy Osiyo davlati o'z milliy tarixini yozishga urinar ekan, turlicha usul va vositalarga murojaat qilganliklari ko'zga tashlanib, ular orasida yakdillik yo'qligi ko'rinib turadi. SHu bilan birga, markaziy osiyolik tarixchilar orasida mintaqa xalqlari tarixining umumiyiligini ilgari surgan, tarixiy voqeliklarni yoritishda ob'ektivlikni saqlashga chaqirgan, eski yondashuvlar, ayniqsa, sovet davrida shakllangan beryoqlamali yondashuvlardan voz kechib, jahon tarixshunoslik fanida qo'llanilayotgan yangicha usullarga murojaat qilinishi zarurligini ta'kidlayotgan tadqiqotchilar ham yo'q emas.

Ham sovet davri, ham mustaqillikning dastlabki davrlarida mintaqa xalqlari tarixi bo'yicha qo'llanilgan usullar orasida tarixiy voqeliklarni asosan boshqaruvchi sulolalarning siyosiy tarixini yoritish usuli ustuvor bo'lganligi ko'zga tashlanadi. Bu usul jahon tarixshunosligida "sulolaviy yondashuv" deb ataladi va jahonning ko'pchilik davlatlarida bu usuldan deyarli voz kechilib, tarixiy voqeliklarni sivilizatsiyalar tarixi doirasida yoritish keng qo'llanilayotgani ma'lum. Bu yondashuvga ko'ra, insoniyat tarixini sivilizatsiyalarning paydo bo'lishi, ularning mazmun-mohiyati va

sivilizatsiyalarning kishilik jamiyatiga qanchalik hissa qo‘shganligiga e‘tibor qaratish kerak bo‘ladi. SHundagina insoniyat tarixini asosan urushlar va manfaatlar to‘qnashuvidan iborat deb qarash va o‘tmishni jangu-jadallar misolida yoritish kabi tamoyillardan voz kechiladi deb qaralgan “sivilizatsion yondashuv”chilik [1.1] Markaziy Osiyo olimlari orasida o‘z tarafdorlarini topa boshladi. Aslida G‘arb (asosan Evropa va AQSH) tarixchilari orasida keng yoyilgan bunday yondashuvdan oldin dunyoning ko‘pchilik hududlarida tarixga boshqaruvchi sulolalar tarixi sifatida qarash ancha keng yoyilgan edi.

SHu o‘rinda Markaziy Osiyo tarixchilari bilan bir necha jihatlariga ko‘ra o‘xshash yondashuvlarni qo‘llab kelayotgan turkiyalik tarixchilarning turk xalqi va Turkiya davlati o‘tmishini yoritar ekan ustuvor bo‘lgan yondashuvlar bilan qisqacha tanishib chiqsak. Ma‘lumki, tarixda “Usmonli turklari” yoki “Rum turklari” deb bilingan Kichik Osiyo turklari, to‘g‘rirog‘i, bugungi Turkiya aholisining sezilarli bir qismi bugungi yurtlariga milodiy XI asrning so‘nggi choragida, 1071 yilda Saljuqiylar sulolasining Malazgirt (SHarqiy Anado‘lu) jangida Vizantiya imperiyasi ustidan g‘alabasidan so‘ng yoppasiga ko‘chib borib joylashgan markaziy osiyolik turkiy urug‘larning avlodlaridir. XIX-asrning oxirlarida tarixga millatlar tarixi sifatida qarala boshlagan Evropa tarixchiligi ta‘sirida Usmonli turklari orasida ham o‘z milliy tarixini yozish zarurati paydo bo‘ladi va “YOsh turklar” davrida bu zarurat hukumat miqyosidagi masalaga aylanadi. Bungacha Usmonli sultonlari va saroylardagi tarixnavislar Usmonli saltanati tarixini yoritishda asosan islom an‘analariga rioya qilgan holda, Odam Ato va Momo Havoning yaratilishi, payg‘ambarlarning faoliyati - Nuh, YOfas, Som, Xom kabi turli millatlarning “ilk otasi” hisoblanadigan yarim afsonaviy shaxslar tarixini yoritishdan boshlab, turkiy xalqlarning ilk ajdodi Turk ibn YOfas, ya‘ni Nuh payg‘ambarning o‘g‘li YOfas, uning o‘g‘li esa Turk deb atalganligi, butun turkiy xalqlar undan tarqalganligi haqidagi afsonalarga katta e‘tibor qaratib yozishgan [2.1].

SHuningdek, Usmonli tarixchilari o‘g‘uz turklarining Saljuqiylar davrida Rum (Kichik Osiyo)ga kirib kelganliklarini bilgan holda o‘zlarini bu erning eng qadimgi millatlaridan biri sifatida, Usmonli saltanatini esa Rum (Vizantiya) imperiyasining davomchisi sifatida talqin qilishga urg‘u berganlar. SHu bilan birga, ular tarixga milliy emas, ummatchilik nuqtai nazaridan yondashib, tarixni yoritishda turkchilikka emas, musulmonchilikka katta e‘tibor qaratganlar. Usmonlilar davlatida turli tillarda so‘zlashuvchi bir necha o‘nlab millat va elatlarning yashaganliklari, davlat boshqaruvida turk, arab, fors, kurd, slavyan, yunon, arman, gruzin kabi musulmon va musulmonchlikni qabul qilgan xalqlar vakillari qatnashganligidan kelib chiqilsa usmonli tarixchilarining bu yondashuvi o‘zini oqlagan. 1923 yilda monarxiyadan voz kechilib Turkiya jumhuriyati qurilgandan keyin Mustafo Kamol Otaturk boshchiligida turkiyalik ziyolilar o‘zlari yashab turgan yurt tarixini

yozishda bir qator muammolarga duch kelishgan. Sababi, milliy uygʻonish harakatlari kuchayib, dunyoning turli hududlarida davlatlar millat-davlat tamoyiliga amal qila boshlagan bir pallada turkiyalik tarixchilar oʻzlari yashab turgan yurtga qanchalik haqli ekanliklarini ifodalashda qiyinchiliklarga duch kelishgan. Birinchidan, Kichik Osiyoga turklar ancha keyingi davrlarda Markaziy Osiyodan kelib joylashgan “kelgindi” xalq boʻlib, X asrdan oldingi Kichik Osiyo tarixiy merosini oʻzlariniki qilib koʻrsatishga tarixiy asos topa olmagan boʻlsalar, ikkinchidan esa oʻz milliy tarixini aynan qachondan boshlab oʻrganish va yosh avlodga oʻrgatish masalasida chigalliklarga duch keladilar.

Otaturk va uning yonida joy olgan “davlatxoh tarixchilar” masalaga ilmiy emas, hissiy (emotsional) yondashib, turkiylarning Kichik Osiyo tub erli elati ekani, ularning tarix sahnasiga chiqishi miloddan oldingi 3-2 mingyilliklarga borib taqalishi, qadimgi Xett davlati, Frakiya, Troya madaniyatlari ularning ajdodlariga tegishli ekaniga urgʻu bera boshlaydilar **[3.1]**. Biroq, ular keltirgan “tarixiy dalillar” va argumentlar jahon tarixshunosligida jiddiy qabul qilinmay, tanqid ostiga olina boshlagach, Otaturk bundayo yondashuvni oʻzgartirib, oʻz yoniga qardosh oʻlkalardan borgan tatar, ozarbayjon, turkistonlik tarixchilarni ham tinglashga qaror qiladi. Kichik Osiyo turklari orasida ham tarixga jiddiy qarash kerakligi, bunday yozma manbalar asosiy rol oʻynashi zarurligini taʼkidlab kelgan tarixchilar boshqird siyosiy arbobi va tarixchi Zaki Validiy Toʻgʻon boshchiligidagi tarixchilar jamoasiga turkiyaliklar uchun milliy tarix yaratish vazifasi yuklatiladi.

Ular oʻgʻuz turklarining Kichik Osiyoda Saljuqiylar davridan beri, yaʼni qariyb ming yildan beri yashab kelayotganiga, muayyan bir joyni makon qilib, oʻsha erning erli aholisiga aylanish uchun bu muddat etarli ekaniga urgʻu beradilar va turk xalqi tarixini ikki pallaga ajratib oʻrganish kerakligini taʼkidlaydilar **[4.1]**.

Bunga koʻra, Turkiyada tarix darsligi oʻtilar ekan yurt tarixi va millat tarixi birgalikda oʻqitilishi, ular orasida millat, kelib chiqish, til muhim ekanligiga urgʻu beriladi. YAʼni turkiyalik oʻquvchilar geografik joylashuvidan kelib chiqib, Kichik Osiyoda yashab oʻtgan qadimgi davlatlar tarixini yurt tarixining bir parchasi sifatida qarash bilan birga oʻgʻuz turklarining Markaziy Osiyoda tarix sahnasiga chiqib tushgan Osiyo Xun saltanati (mil. old. II asr – mil. III asrlar), Turk xoqonligi (552-744), Turgash xoqonligi (699-766), Uygʻur xoqonligi (745-840), Oʻgʻuz yabgʻuligi (IX – X asrlar), Qoraxoniylar (942-1212), Gʻaznaviylar (977-1186), Saljuqiylar (1038-1308) kabi turkiy sulolalarni oʻzlari uchun milliy davlatchilik anʼanalarini yashatgan sulolalar sifatida oʻrgana boshlaydilar **[5.1]**.

Milliy tarixni birlamchi omil deb qaragan turkiyalik tarixchilar shu tariqa ushbu sulolalarga asos solgan shaxslarni oʻzlarining milliy “qahramonlari”, “buyuk ajdodlari” sifatida taqlin qilib, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ushbu omildan unumli foydalanadilar. Bunday yondashuv natijasida turk tili arabcha, forsha va boshqa tillardan

o‘tgan o‘zlashma so‘zlarning katta qismini sof turkcha so‘zlarga almashtirish ishlarini boshlab yuboradi. Bu esa bugungi kunda turk tilining anchagina “tozalangan” tilga aylangani, turklar o‘z farzandlariga nom berishda turkiy negizli so‘z va atamalarga e‘tiborga qaratgani, bu sohada anchagina yutuqlarni qo‘lga kiritganliklari ko‘zga tashlanadi.

Jahon tarixshunosligida bu kabi hatti-harakatlar “konstruktiv yondashuv” deb atalib, qariyb yuz yil ichida Markaziy Osiyoda davlat-millat tamoyillari ustuvorlik qila boshladi. Ayniqsa, mutsaqillik yillarida bu tamoyil yanada kuchayib, davlat va elitaning istaklari natijasida boshqalardan farqli, faqatgina muayyan bir millatga tegishli madaniyat, madaniy meros, shonli tarix “buyuk ajdod”, “buyuk xalq”, “kelgindi” yoki “avtoxton”, “buyuk tarix egalari” yoki “eng qadimiy xalq” degan iboralar bot-bot qo‘llanila boshladi. Bu esa boshqa turkiy xalqlar orasidagi birdamlikning susayishiga, bir-biriga teskari tarix yozish natijasida o‘zaro g‘ashlikning kelib chiqishiga sabab bo‘ldi. Biroq, keyingi yillarda Markaziy Osiyo etakchilari, ziyoli qatlam va oddiy aholi ham kelajak va rivojlanish o‘zaro hamkorlikda ekani, buning uchun kerakli mexanizmlari yaratilishi kerakligini tushunib etdi. Markaziy Osiyo xalqlari umumiy tarix konsepsiyalarini ishlab chiqish ana mexanizmlaridan biri deb qarala boshladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Toynbi A. Dj. Postijenie istorii: Sbornik / Per. s angl. E. D. Jarkova. – M.: Rolf, 2001.
2. Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, (Çev.: Coşkun Üçok), Ankara 1982; Erkan S. Osmanlı Döneminde Tarih Öğreniminin Tarihçesi // 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum. Cilt 6, Sayı 1, Yaz 2017. – S. 395-424.
3. Türk Tarihinin Ana Hatları: Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri (1931-1941 yılları arasında liselerde okutulan temel eser). – İstanbul, Kaynak Yayınları, 1996; Tarih I (Atatürk'ün sağlığında Liselerde okutulan tarih kitabı). Kaynak Yayınları, 1935. – Ankara, 2000.
4. Togan Z.V. Tarihte Usul. 3 Üncü Baskı. – İstanbul: Enderun yayınları, 1081. – S. 10-12, 24-27.
5. Togan Z.V. Umumi Türk tarihine giriş. 1. cilt. En eski devirlerden 16. asra kadar, 3. baskı, İstanbul, 1981; Editör: Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan Kapak ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak Redaktör: Çiğdem Kılıçoğlu-Çağla D. Tağmat 1. Baskı, - Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011.

6. **Abashin S. Natsionalizmy v Sredney Azii: v poiskax identichnosti. – SPb.: Aleteyya, 2007. – S. 5-14.**
7. Haugen A. The Establishment of National Republics in Soviet Central Asia. – London, 2003. –R. 2-4, 73, 76-80, 90-93, 96-98, 100-102, 107, 114, 116-117 va b.
8. Rajabov Q., Bekmuratov X. O‘zbekiston bilan Turkiya o‘rtasidagi iqtisodiy va madaniy hamkorlik tarixidan. – Toshkent: “Tafakkur”, 2017.
9. Axmedov, J. T., & Guljan Kobeyevna, O. (2024). History of inter-ethnic relations in Central Asia and stages of development.
10. Tajibayev, M. A., & Axmedov, J. T. (2022). Sinergetik yondashuv-yoshlarning yangi dunyoqarashini shakllantirishning asosiy jihatlaridan biri sifatida. *Scientific progress*, 3(3), 527-532.
11. Axmedov, J. T., & Tajibayev, M. A. (2021). Young people from different information attacks care is a requirement of the time. *Scientific progress*, 2(5), 549-553.
12. Tursunmuratovich, A. J., & Abdurashidovich, T. M. (2021). Ensuring the rule of law-as an urgent direction in the appeal. *International Journal of Discourse on Innovation, Integration and Education*, 2(2), 164-169.
13. Tajibaev, M. A., & Akhmedov, J. T. (2021). The young spiritual-moral of the global network effects on education. *Scientific progress*, 1(5), 708-711.

**MASHINASOZLIKDA TISHLI G'ILDIRAKLARGA MEXANIK ISHLOV
BERISH JARAYONI VA UNI BAJARISH TARTIBI HAMDA
OPTIMALLASHTIRISH USULLARI**

Abdisaidov Nodirbek Akmal o'g'li

Toshkent davlat transport universiteti

abdisaidovnodirbek@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются технологические процессы механической обработки зубчатых колёс, широко применяемых в машиностроении. Зубчатые колёса являются ключевыми элементами при передаче движения и изменении крутящего момента, поэтому качество их изготовления напрямую влияет на надёжность и эффективность работы механизмов. Вначале приведена классификация зубчатых колёс, используемые материалы и области применения. Далее подробно анализируются основные методы механической обработки зубчатых колёс: фрезерование, долбление, протягивание, шлифование и хоннингование.

Особое внимание уделяется вопросам точности, качества поверхности и производительности обработки. В статье предложены пути оптимизации производственного процесса, включая использование современных станков с ЧПУ, систем автоматизации, расчёта параметров резания, а также методов имитационного моделирования технологических процессов. Также приведены критерии выбора оптимальной схемы обработки на основе технико-экономического анализа.

Работа будет полезна инженерам, технологам, а также научным сотрудникам, занимающимся разработкой и совершенствованием зубчатых передач и их производства.

Ключевые слова: *Зубчатое колесо, механическая обработка, оптимизация.*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada mashinasozlik sanoatida keng qo'llaniladigan tishli g'ildiraklarga mexanik ishlov berish jarayoni, uning texnologik bosqichlari hamda bajarilish tartibi yoritilgan. Tishli g'ildiraklar – harakatni uzatish va aylanish momentini o'zgartirishda asosiy rol o'ynovchi muhim elementlardan biri bo'lib, ularning sifati butun mexanizmlar samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Maqolada avval tishli g'ildiraklarning turlari, materiallari va qo'llanish sohalari haqida umumiy ma'lumot beriladi. So'ngra

tish ochishning asosiy mexanik usullari – frezalash, dolbarlash, broshkalash, silliqdash va honinglash texnologiyalari batafsil tahlil qilinadi.

Tishli g'ildiraklarga ishlov berishda aniqlik, sirt sifati va samaradorlik kabi mezonlar muhim rol o'ynaydi. Shu bois maqolada ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish yo'llari – zamonaviy CNC dastgohlaridan foydalanish, avtomatlashtirish tizimlari, kesish parametrlarini hisoblash va texnologik jarayonlarni simulyatsiya qilish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, texnik-iqtisodiy tahlil orqali optimal ishlov berish sxemasi tanlash mezonlari aniqlanadi.

Mazkur ish, ayniqsa, tishli uzatmali mexanizmlar ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi muhandislar, texnologlar hamda ilmiy-tadqiqot bilan band bo'lganlar uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: *Tishli g'ildirak, mexanik ishlov berish, optimallashtirish.*

ABSTRACT

This article explores the mechanical machining processes of gears, which are essential components in mechanical engineering and widely used in various industrial applications. Gears play a crucial role in transmitting motion and modifying torque, and the quality of their manufacturing directly affects the performance and durability of machinery. The paper begins by providing an overview of different types of gears, their materials, and application areas. It then offers a detailed analysis of the main gear machining methods, including milling, hobbing, broaching, grinding, and honing. The study emphasizes key criteria such as dimensional accuracy, surface quality, and productivity during machining. Furthermore, the paper investigates optimization methods of the machining process—incorporating CNC machine tools, automation systems, calculation of cutting parameters, and simulation of technological operations. Technical and economic evaluations are also discussed to determine the most efficient gear processing strategies.

This research is particularly beneficial for engineers, production technologists, and researchers involved in the design and manufacturing of gear transmission systems.

Keywords: *Gear, mechanical machining, optimization.*

Bugungi kunda mashinasozlik sanoati texnologik rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, murakkab harakatlarni uzatish va aylanish momentini o'zgartirishda muhim o'rin tutuvchi tishli g'ildiraklar – mexanik uzatmalar tizimining ajralmas tarkibiy qismidir. Tishli g'ildiraklarning ishonchliligi va ishlash samaradorligi ularning geometrik aniqligi, sirt sifatining darajasi hamda ishlov berish texnologiyasiga bevosita bog'liq.

Zamonaviy sanoat tarmoqlarida, xususan, avtomobilsozlik, aviatsiya, robototexnika va stanoksozlik sohalarida tishli uzatmalar sifati ishlab chiqarilayotgan mahsulotning umumiy funkcionalligini belgilab beradi. Shu bois, tishli g'ildiraklarga yuqori aniqlikda mexanik ishlov berish, ularni ishlab chiqarish jarayonini takomillashtirish va optimallashtirish zamon talabi hisoblanadi.

Ushbu ilmiy maqolada tishli g'ildiraklarning mexanik ishlov berish jarayoni, asosiy texnologik usullari – frezalash, dolbarlash, broshkalash, silliqdash va honinglash bosqichlari hamda bu jarayonlarni yanada samaraliroq tashkil etish yo'llari o'rganiladi. Maqolaning maqsadi – mexanik ishlov berishda eng maqbul texnologik yechimlarni aniqlash, zamonaviy dastgoh va avtomatlashtirish vositalaridan foydalanish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari amaliyotchi texnologlar, loyihalovchilar va ilmiy izlanuvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin. Mazkur mavzu tishli g'ildiraklarni ishlab chiqarishdagi dolzarb muammolardan birini yoritadi va uni hal etish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvni taklif etadi.

Mashina va mexanizmlarda tishli g'ildiraklar eng ko'p uchraydigan detallar hisoblanadi. Tishli g'ildiraklar belgilangan uzatishlar soniga asosan bir valdan ikkinchisiga aylanma harakatni va burovchi momentni uzatish uchun xizmat qiladi. Tishli g'ildiraklar avtomobillar, traktorlar, metall kesish dastgohlarining tezliklar va uzatishlar qutilarida, reduktorlar, ko'tarish tushirish qurilmalari, nazorat asboblari, soatli mexanizmlar ham da shunga o'xshash qurilmalarda keng qo'llaniladi.

Tishli g'ildiraklarni asosiy turlari va tuzilishlari 1-rasmda keltirilgan.

Birinchi tur tishli g'ildiraklar bular gupchakli va gupchaksiz silindrik va konussimon tishli g'ildiraklar. Bu tishli g'ildiraklarning markaziy teshiklarini tuzilishi tekis, shponka uyali va shlitsali ko'rinishida bo'ladi. Tishli g'ildiraklarni o'q bo'yicha yo'nalgan ochiq markaziy teshiklarning uzunligi lining diametriga nisbati $l/d > 1$ ya'ni «vtulka» ko'rinishida bo'ladi.

ikkinchi tur ko'p gardishli tekis shponka uyali va shlitsali markaziy teshikka ega tishli g'ildiraklar.

Uchinchi tur bir gardishli tekis, shponka uyali shlitsali markaziy teshikka ega va $l/d < 1$ «Disk» ko'rinishidagi tishli g'ildiraklar.

To'rtinchi tur mexanik ishlov berilgandan so'ng gupchak bilan yig'iladigan silindrik, konussimon, chervyakli tishli g'ildiraklar yoki «gardishlar». Beshirtchi tur quyruq qismiga ega (tishli val ko'rinishidagi) silindrik va konussimon tishli g'ildiraklar. Ko'rib chiqilgan tishli g'ildiraklarning har bir turi o'zining tipik texnologik jarayonlariga ega va har biri uchun o'rnatish yuzalari mavjud. Tishli g'ildiraklarning xizmat vazifasidan kelib chiqqan holda ularni markaziy teshiklari va tishli yuzalarini

tayyorlash ga alohida e'tibor qaratilishi talab etiladi. Shunday qilib bu yuzalarni o'zaro joylashishining xatoligi 0,01 - 0,1 mm chegarasida bo'lishi kerak. Tishli g'ildiraklarni gardish qismining sirtini markaziy teshik o'qiga nisbatan perpendikulyarligi 0,05-0,1 mm bo'lishi talab etiladi. Markaziy teshik IT6..IT8 sifat aniqligida va yuzalarning Ra 1,25... Ra 2,5 bo'ladi.

1. **Spur Gear** – Silindrsimon to'g'ri tishli g'ildirak
2. **Straight Gear** – To'g'ri burchakli tishli g'ildirak (yoki "konusli to'g'ri tishli")
3. **Spiral Gear** – Spiral konusli tishli g'ildirak
4. **Worm Gear** – Chervyakli tishli uzatma
5. **Helical Gear** – Spiral (ya'ni qiyshaygan) tishli g'ildirak
6. **Herringbone Gear** – Arra shaklidagi tishli g'ildirak (ikkita qarama-qarshi spiral tishli)
7. **Planetary Gear** – Planetar uzatma g'ildiraklari
8. **Hypoid Gear** – Gipoid tishli g'ildirak
9. **Internal Gear** – Ichki tishli g'ildirak

1-Rasm

Mexanik ishlov berish texnologik

jarayonining ketma ketligi va uni bajarish tartibi

Bir va ikkinchi turdagi «vtulka» ko'rinishidagi bir va bir necha gardishli tishli g'ildiraklarni tayyorlash texnologik jarayonining ketma-ketligi quyidagicha:

- sirt yuzalarini qirqib ishlash va markaziy teshikka qora va toza ishlov berish;
- markaziy teshik bo'yicha o'matilgan holda tish ochiladigan yuzalarga va boshqa yuzalarga qora, yarim toza ishlov berish;

- tishlami ochish (dastlabki va oxirgi marta tishlami qirqish, agarda aniqlik darajasi talab etsa shever yordamida ishlov berish);
termik ishlov berish;

- qirqilgan tishlarga o‘matilgan holda markaziy teshikks loza ishlov berish;
- tishlarga yakunlovchi ishlov berish (bu holda tishli g‘ildirak markaziy teshik bo‘yicha o‘matiladi).

uchinchi turga xos boigan «Disk» ko‘rinishidagi tishli g‘ildiraklarga mexanik ishlov berish ketma-ketligi yuqorida keltirilgan holda saqlanib qolsada, markaziy teshik uzunligining qisqaligini e‘tiborga olib asosiy texnologik yuza vazifasini tishli g‘ildirak gardishining sirti bajaradi.

«Gardish» turidagi tishli g‘ildiraklarda

yig‘ish bazasi vazifasini pog‘onali markaziy teshikning sirti va gardishni gupchak bilan birlashtirish uchun xizmat qiladigan teshiklar bajarganligi uchun ularga va shu kabi yuzalarga ishlov berish ketma-ketligi quyidagicha bo‘lishi maqsadga muvofiq:

- ichki yuza sirtini qirqib ishlash va shu o‘rnatishda mumkin bo‘lgan barcha yuzalarga ishlov berish;

- markaziy teshik va ichki sirt yuza bo‘yicha o‘rnatilgan, holda mahkamlash teshiklariga ishlov berish;

- tishli g‘ildirakni sirt yuzasi va ikkita mahkamlash teshiklari bilan o‘rnatilgan holda tish qirqiladigan gardishga qora va toza ishlov berish:

- tishlarga dastlabki va oxirgi kesib ishlov berish:

- ichki sirt yuzaga toza kesib ishlov berish (tishlar bo‘yicha o‘rnatilgan holda);

- tishlarga yakunlovchi ishlov berish, bu holda tishli g‘ildirak sirt yuzasi va ikkita mahkamlash teshiklari bo‘yicha o‘matiladi;

- «Tishli val» ko‘rinishidagi tishli g‘ildiraklarga maxnik ishlov berish jarayoni valla tayyorlash texnologiyasiga mos keladi va quyidagi tartibda bo‘ladi;

- sirt yuzalariga kesib ishlov berish va markaziy teshiklami ochish;

- tashqi aylanish yuzalariga qora va toza ishlov berish;

- tishli g‘ildiraklardamavjud teshiklar, shlitsali yuzalar, shponka uyalari, rezbali yuzalarga ishlov berish;

- tishlami ochish;

- termik ishlov berish;

- yuqori aniqlikka ega bo‘lgan pog‘onalar yakunlovchi ishlov berish:

- tish yuzalariga ishlov berish.

Tishli g‘ildiraklar asosan qo‘llanilish sohalari quyidagilar

1. Avtomobil sanoati

Tezlikni va momentni o'zgartirish (masalan, uzatma qutilarida)

Differensial mexanizmlar

Rul boshqaruv tizimi (rack and pinion)

Starter tizimlari (chervyak uzatma orqali)

2. Aviatsiya va aerokosmik soha

Gaz turbinali dvigatellarda tishli uzatmalar (helical, planetary)

Yo'nalishni o'zgartiruvchi mexanizmlar

Qo'nish mexanizmlari va eshiklarni ochish/yopish tizimlarida

3.Sanoat texnologiyalari

Konveyerlar va transport tizimlari

Mexanik presslar va stanoklar

Robot manipulyatorlarda aylanishni boshqarish

4. Qurilish va yuk ko'tarish texnikasi

Vintli liftlar (worm gear)

Kranu va ekskavatorlardagi aylantirish mexanizmlari

5.Soat va mikromexanika

Soatlar ichidagi aniq harakat uzatish

Optik va tibbiy anjomlardagi mikro uzatmalar

6.Energetika sanoati

Gidroelektrostansiyalarda turbin uzatmalari

Shamol generatorlarida aylanishni boshqarish (planetary va helical gear)

7.Kema va dengiz texnikasi

Dvigatellardagi uzatma tizimlari

Vintni aylantiruvchi val tizimlari (hypoid va spiral gearlar)

Tishli g'ildiraklarga mexanik ishlov berishni optimallashtirish-bu mahsulot sifatini oshirish, vaqt va xarajatni kamaytirish maqsadida ishlov jarayonini takomillashtirishdir.

Quyida 5 ta asosiy usullarni taklif qilamiz.

1. CNC dastgohlaridan foydalanish

Avtomatlashtirilgan aniq ishlov **orqali inson omilini kamaytiradi.**

Sifatni oshiradi, takroriylikni ta'minlaydi.

Qiyin tishli shakllarni (spiral, herringbone) oson bajaradi.

2. ~~Qattqlik asosida mos material tanlash~~

Metallning qattqligi va ishlov beruvchanligini hisobga olish.

Optimal materialni tanlash ishlov vaqtini va asbob eskiruvini kamaytiradi.

3. Tish kesish strategiyalarini takomillashtirish

To'g'ri kesish tezligi, chuqurligi va ozuqa tezligini tanlash.

Masalan: **hoblash** (shestnerka stanogi), **broshkalash**, **frezlash** usullarini moslab ishlatish.

4. Sirtni mustahkamlovchi ishlov (termik ishlov)

Tishlarning sirt qattqligini oshirish (tsementatsiya, induksion qizdirish).

Bu tishlarning xizmat muddatini uzaytiradi.

5. Kuzatuv va raqamli monitoring tizimlari

Ishlov jarayonini **onlayn nazorat qilish** va nosozliklarni oldindan aniqlash.

Masalan, **sensorlar yordamida vibratsiya yoki kesish kuchlarini kuzatish.**

Xulosa qilib aytganda Tishli g'ildiraklar mashinasozlikda eng muhim mexanik uzatmalar qatoriga kiradi. Ular kuch, moment va harakatni ishonchli uzatish xususiyatiga ega bo'lib, deyarli barcha sohalarda – avtomobilsozlik, aviatsiya, energetika, sanoat mexanizmlari va robototexnika tizimlarida keng qo'llaniladi. Turli shakl va konstruksiyadagi tishli g'ildiraklar ma'lum texnologik talablar asosida tayyorlanadi va ularning ishlov berish jarayoni aniqlik hamda yuqori sifatni ta'minlashga qaratilgan bo'ladi.

Tishli g'ildiraklarni tayyorlash jarayonida zamonaviy ishlov berish usullaridan, xususan CNC dastgohlar, optimallashtirilgan kesish texnologiyalari, sirtni mustahkamlovchi termik ishlovlar va raqamli monitoring tizimlaridan foydalanish samaradorlikni sezilarli oshiradi. Bu esa nafaqat ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, balki mahsulotning ishlash muddati va ishonchliligini ham orttiradi. Shu bois tishli g'ildiraklarga ishlov berishni optimallashtirish — bugungi kunda mashinasozlikning asosiy strategik yo'nalishlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raxmatov A.A. – *Mashinasozlik texnologiyasi asoslari*, Toshkent: «O‘qituvchi», 2020.
(Tishli g‘ildiraklarga ishlov berish usullari va texnologik jarayonlar haqida)
2. Karimov S.M. – *Detal va uzelmalarni ishlash texnologiyasi*, Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
(Mexanik ishlov turlari, ayniqsa frezalash va hoblash haqida)
3. Litvin F.L. – *Gear Geometry and Applied Theory*, Cambridge University Press, 2004.
(Xalqaro darajadagi ilmiy asar, tishli uzatmalar geometriyasi va tahlili haqida)
4. Shlyonskiy G.I. – *Zubchatyye peredachi: Raschet i Proyektirovaniye*, Moskva: Mashinostroyeniye, 2015.
(Tishli uzatmalarni hisoblash va loyihalash)
5. Serope Kalpakjian, Steven Schmid – *Manufacturing Engineering and Technology*, 7th Edition, Pearson, 2014.
(Zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari, jumladan, tishli g‘ildiraklarni ishlash bo‘yicha)
6. ISO 1328-1:2013 – *Cylindrical gears — ISO system of accuracy — Part 1: Definitions and allowable values of deviations*
(Tishli g‘ildiraklarga aniqlik talablarini belgilovchi xalqaro standart)
7. Yusupov A.T. – *Mashina detallari. Darslik*, Toshkent: Innovatsiya, 2021.
(Tishli g‘ildirak turlari, tuzilmasi va qo‘llanilishi haqida keng ma‘lumot)
8. AA. Mirzayev, A.E. Sotvoldiyev. - Toshkent: «Go To Print», 2020. - 168 b.

窗体底端

**Значение железнодорожного транспорта для национальной и
международной экономики**

**Ташкентский Государственный Транспортный Университет
Юлдашова Гузал Мэлс кизи
Студентка группы ТФ-7г
Факультета «Транспорт тизимини бошқаруви»**

Аннотация. В статье рассматривается значение железнодорожного транспорта для национальной и международной экономики. Выделены его роль в обеспечении территориального экономического развития, расширении внешнеэкономических связей и повышении эффективности логистики. Рассмотрены преимущества железнодорожных перевозок по сравнению с другими видами транспорта, в том числе большая вместимость, скорость и экономичность при перевозке грузов на дальние расстояния. Подчёркивается необходимость учёта капитальных затрат и планирования инфраструктуры при развитии железнодорожной сети.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, экономика, логистика, грузоперевозки, инфраструктура, эффективность.

**The Importance of Railway Transport for the National and International
Economy**

Annotation. The article discusses the importance of railway transport for national and international economies. It highlights its role in ensuring territorial economic development, expanding foreign economic relations, and improving logistics efficiency. The advantages of railway freight transport over other transport modes are considered, including higher capacity, speed, and cost-effectiveness for long-distance shipments. The necessity of considering capital investments and infrastructure planning in the development of the railway network is emphasized.

Keywords: railway transport, economy, logistics, freight transportation, infrastructure, efficiency.

The transport system enables the formation of the management structure of individual territories and optimizes internal and external economic relations. Transport affects the level of a country's accessibility, determines the territorial organization of production, and contributes to deeper specialization and integrated development. Thus, the development of transport is a necessary condition for territorial economic growth, increasing the efficiency of existing resource utilization by linking the components of

economic activity. The development of the transport network ensures the expansion of foreign economic relations.

Railway transport holds an important place in the economic system. The railway complex includes railway vehicles and the supporting production infrastructure whose activities are based on rail transport. Railways play a defining role within the railway transport complex.

Railway transport is the leading link in the transport system of the CIS countries, including Uzbekistan, and is a system-forming element of the economy that ensures effective socio-economic development while expanding and deepening integration processes. Railway transport meets the needs of citizens, economic entities, and the state for passenger and freight transport in a timely and high-quality manner, creating conditions for its effective operation and industry development, and ensuring the economic integrity of the country.

Railway freight transport has both advantages and disadvantages compared to other modes of transport.

Additionally, the advantages of railway transport include the speed of wagon flow and its versatility as a mode of transport, meaning the ability to handle freight flows of any volume up to 75–80 million tons annually in a given direction, which favorably distinguishes it from other transport types.

The efficiency of railway transport increases when it is necessary to transport large quantities of goods over long distances, especially when delivering from or to hard-to-reach areas.

The projected load on railway lines and access to new markets or resources determine the investment attractiveness of large-scale projects in the development of the railway network.

In organizing the railway system, it is important to consider the possibility of congestion on certain sections of main lines and network fragments at major railway junctions. Congestion most often occurs at railway border crossings.

In the freight transport market, the demand is determined by entities sending and receiving goods, while the supply is provided by railway companies. It is clear that the most elastic part of the demand for railway transport comes from companies not engaged in mineral extraction or raw material delivery, namely small companies for which alternatives to rail transport include road, water, or air transport.

It is worth noting that, according to some authors, the insufficient pace of railway sector development holds back the development of many other sectors. The interconnection of sectoral development is demonstrated in the input-output model of Nobel laureate Wassily Leontief.

Nevertheless, it is necessary to consider the high capital investments required for constructing railway tracks and maintaining them in the required condition. The higher the actual concentration of freight flow, the higher the efficiency and attractiveness of investing in the railway freight transport sector.

Thus, railway transport plays a leading role in the economic development of territories, mainly through its logistical function. Compared to road transport, railway transport is characterized by lower costs and higher capacity. The reduction in the share of transport costs in the cost price leads to increased product competitiveness and enhances the overall utility for end consumers, as it reduces budget constraints.

REFERENCES

1. Гершвальд А.С. Оперативное управление процессом грузовых перевозок на железнодорожном транспорте в условиях рыночной экономики: дис. ... док. техн. наук. – М.: МГТУ, 2004. – 376 с.
2. Советов Б.Я., Яковлев С.А. Моделирование систем: учебник. – М: Высш. шк., 2007. – 343 с.
3. Wun Than Tun, Aung Hein Zaw, Puo Maung Maung. Prospects for the development of railways in the Republic of Myanmar [Text] / Wun Than Tun, Aung Hein Zaw, Puo Maung Maung // Railway transport. – М.: 2011. – №11. – P. 75-77.
4. Папахов А.Ю. Внутридорожный план формирования поездов (информационное обеспечение, методика, расчет): дис. ... канд. техн. наук: 05.22.08. – М.: МИИТ, 1990. – 125 с.
5. Попов А.Т., Гнедаш М.А. Методика распределения транспортных потоков с помощью методов линейного программирования // Вести высших учебных заведений Черноземья. – 2005. – №1. – С. 77-80.
6. Jost D., Nagel K. Probabilistic Traffic flow breakdown in stochastic car following models // Traffic and Granular Flow. – 2005. – V. – 03. – Part 2. – P. 87103.

ҲОМЕР “ИЛИАДА” ДОСТОНИ ЎЗБЕКЧА ТАРЖИМАСИНИНГ ЛИСОНИЙ-КОГНИТИВ ТАҲЛИЛИГА ДОИР.

Юсупов Н.О.

СамДЧТИ ўқитувчиси

Калит сўзлар:

“Илиада” таржимаси, Олимп худолари, мураккаб сўзлар, ижодий лаборатория, эпитетлар, сифатловлар, Зевс, Аҳиллес, Феб, Агамемнон, Одиссей, Ҳера, Афина, Ҳектор, Нестор, префикс, постфикс, суффикс, инфикс.

Аннотация

Ушбу мақолада Ҳомернинг “Илиада” достони ўзбек тилига таржимасининг лисоний когнитив таҳлили учун мисоллар келтирилган. Достон қахрамонлари учун берилган эпитетларнинг белгилари ва таркибий лингвистик изоҳлари берилган.

Аннотация

В этой статье приводятся примеры лингвистического когнитивного анализа перевода поэмы “Илиада” Гомера на узбекский язык. Героям эпоса даны комментарии эпитетов и структурно-лингвистические объяснения.

Annotation

This article provides examples of linguistic cognitive analysis of the translation of Homer's Iliad into Uzbek. The heroes of the epic were given comments on epithets and structural and linguistic explanations.

Истиқлол Ўзбек халқининг тақдири, келажаги учун, фарзандларининг бахти иқболи учун мислсиз имкониятлар яратиб берди. Худди шундай тарзда мавжуд барча соҳалар қатори маданият, адабиёт, адабиёт назарияси, таржимашунослик учун ҳам истиқбол эшикларини кенг қилиб очди. Дунёдаги маълум халқлар адабиётида муҳташам ва умрибоқий асарларнинг борлиги ҳеч шак-шубҳасиз бутун инсониятнинг ҳам бойлигидир. Чунки мукамал ва тўлиқ даражадаги, катта масъулият асосида қилинган бадий таржималар бундай асарларни бошқа халқларнинг ҳам чинакам маънавий, маърифий бойлигига айлантиради. Ёш авлодларнинг дунёқарашини зарур бўлган тарзда шаклан-тиришга, уларни жасорат ва ватанпарварлик руҳида тарбиялашга катта ёрдам беради.

Ўтмишдаги халқларнинг оғзаки ижодиётига, адабиётига, маданиятига тааллуқли бўлган ва худди Ҳомернинг “Илиада” достони каби етук ва бетак-пор бадий асарлар чинакам маънода, нафақат бир неча халқ, балки бутун одамзоднинг

қимматбаҳо меросига айланди. Бу каби асарларнинг ўзбек тили-га таржимаси, тадқиқи, бугунги глобаллашув жараёнида ёш авлодни ҳар томонлама баркамол инсонлар этиб тарбиялашда алоҳида аҳамиятга эга. Шу жиҳатдан ҳам бадиий адабиёт, айниқса, ўтмишдаги адабий ёдгорликларни ўрганишнинг ўрни ниҳоятда муҳимдир.

Воқеан, хорижий тиллар ва чет элларнинг адабиётларини пухта эгаллаш халқлараро дўстлик, ҳамкорлик ришталарининг янада чуқурроқ ёйилиши ҳамда кенг тарқалиши учун мақсадга мувофиқ деб қаралмоқда. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида таъкидланган “илмий тадқиқот ва инновацион фаолиятни рағбатлантириш, илмий ва инновацион ютуқларни амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш, олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот институтлари ҳузурида ихтисослашган илмий-экспериментал лабораториялар, юқори сифатдаги илмий ва технологик марказлар ҳамда технопаркларни ташкил этиш” ҳамда илмий изланишлар қўламини кенгайтиришга, мазкур соҳага тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун ушбу мақолада зарур ва муайян тавсилотлар кўрсатиб берилган.

Ҳозирги пайтда Республикамиздаги ижтимоий-сиёсий, маданий-маърифий соҳадаги ислохотларни қатъият билан амалга ошириш жараёнида фан ва техника соҳасининг юқори саъвияли мутахассислари олдига қатор вазифалар қўйилмоқда. Хусусан, мамлакатимизда хорижий тилларнинг назарий асослари тадқиқи ҳамда адабиётшунослик ва таржимашунослик соҳасига оид тадқиқотлар натижаларини узлуксиз равишда чет тиллар ва чет эл адабиёти таълими амалиётига татбиқ қилиш масаласи барчанинг эътибо-рида турибди.

2021 йилнинг 26 Мартида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги Қарори эълон қилинди. Ушбу Қарорда “Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари этиб белгиланди: жумладан, маданият, адабиёт, кино, театр, мусиқа ва санъатнинг барча турлари, ноширлик-матбаа маҳсулотлари, оммавий ахборот воситаларида маънавий-ахлоқий мезонлар, миллий ва умуминсоний кадриятларнинг устуворлигига эришиш; ва унда б) илмий-тадқиқот йўналишида: маънавий-маърифий ишларни амалга оширишнинг самарали ва таъсирчан тарғибот технологиялари ҳамда усулларини ишлаб чиқиш; маънавий-маърифий ва тарбиявий ишларни ташкил этишга доир хорижий тажрибани ўрганиш, шунингдек, бугунги мафкуравий жараёнларни илмий-амалий жиҳатдан атрофлича таҳлил қилиш ва баҳолаш; вазифалари кўрсатиб ўтилди.

Шу ерда бир кузатувни айтиб ўтиш жоиз, “Илиада” достони дунёнинг қудратли ва серфайз, улуғвор луғат бойлиги бор тилларига таржима қилинган. Таржимон Қодир Мирмуҳамедов томонидан ўзбек тилидаги “Илиада” таржимаси ҳам бошқа бир қатор кучли тилларда амалга оширилган таржималар қатори XX асрнинг охирларида пайдо бўлганлиги кишини қувонтиради.

Ҳомерга тегишли бўлган “Илиада” достонининг бешинчи қўшиғини мутоалаа қилар эканмиз, қўшиқдаги ўзига хос сўзларнинг маъноси, кимга нисбатан айтилганлиги, ички бўлиниши каби баъзи жиҳатларини таҳлил қилдик. Достонда келган сўзлар, сифатловлар баъзида Олимп худоларига тегишли бўлса, баъзида маълум ва машҳур қаҳрамонларга, баъзида эса от-улов ва бошқалар нарсаларга дахлдор. Матнда бундай сифатловларнинг бир ёки икки қисмдан иборат бўлган сўз бирикмаларига тақсимланганлигини кўрамиз. Икки қисмли мураккаб сўз-сифатловлар ўз маъносига биноан турли сўз туркимлари ва сўз ясовчи бир неча хил қўшимчаларнинг бирикувидан таркиб топганлигининг гувоҳи бўлдик.

Қуйида достоннинг бешинчи қўшиғида келган сўз бирикмалари, икки қисмдан иборат мураккаб сўзлар ва уларнинг ички таркибий бўлинишига диққат қилинг: пири жанг; сар чўққи, сар мақом, жон кушанда, булутлар қошифи, беқазо қон.

метинбилак, қодирандоз, нобудкор, бедовсувор, метинтуёқ, бадқаҳр, ғораткор, ғоратгар, тангригоҳ, сармаъбуда, жангкор, тангриваш, метинбилак, муҳорибкор, бандакуш, қонхўр, тангримонанд, кумушкамон, низокаш, чакмоқотар, маҳвкор, найзаандоз, тангринамо, найзабардор, андуҳкор, серқувва, оқбилак, гулбадан, соҳибқирон, серфуқаро, порлоққўз,

муракаб сўзларнинг ички таркибий бўлиниш:

от + от: кумушкамон, гулбадан, соҳибқирон, зайтунбанд;

от + феъл: қонхўр, тангримонанд, чакмоқотар, найзаандоз, тангринамо, найзабардор, бандакуш;

сифат + от: метинбилак, оқбилак, метинтуёқ, порлоққўз, бедовсувор, қодирандоз;

префиксал¹ морфема (олд қўшимча) + от: бадқаҳр, сармаъбуда, серқувва, серфуқаро;

от + (орт қўшимча) постфиксал морфема: низокаш, маҳвкор, андуҳкор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор;

феъл + орт қўшимча: ғораткор, ғоратгар; нобудкор.

Ушбу бешинчи қўшиқ таржимасининг таҳлили орқали биз Ҳомер “Илиада” достонини ўзбек тилига таржима қилган Қодир Мирмуҳамедовнинг агар таъбир

¹ М. Ирискулов. Тилшуносликка кириш. Тошкент. “Ўқитувчи”1992. 47- бет.

жоиз бўлса, бевосита ижодий лабораториясига кириб боргандай бўламиз. Бу ерда таржимон маҳоратига қойил қолмасдан илож йўқ.

Ҳомернинг “Илиада” достонидаги образларга жуда кўп эпитетлар, сифатловлар қўлланилган. Уларни синчиклаб ўрганиб чиқиш дostonни янада яқинроқдан тушуниб олишда китобхонга катта ёрдам беради. Қуйида эътиборингизга ҳавола этилаётган эпитетлар жадвал кўринишида тақсимлаб чиқилган.

Жадвал №1

эпитетлар	Зевс	Аҳил лес	Феб	Агамем нон	Одисс ей	Ҳера	Афин а	Ҳектор	Несто р
тўғри маънол и метафо рик	Кронзо да сарҳака м	боти р сер- ҳимм ат	Зевс ўғли мерга н	лашкар- боши ботир шоҳ	Лаэрт зода заков ат ли	маъбу да сарма ъ-буда	Зевс қизи	Приам- зода мард	қумло қ Пилос шоҳи, Нелей ўғли
кўчма маънол и, метони мик	тошбағ ир			соҳибқи рон кийию рак итбашар а	Зевсм онанд шоҳ тангр и монан д	сигир- кўз	чақ- моққў з	тангри- намо	
семант ик, ранг						оқбил ак			
баҳоло вчи	бузрук маъбуд , бузрук падар	чаққ он- оёқ		бузрук шоҳ халқ чўбони мутакаб бир	Иқтид орли қув, най рангб оз	инжиқ	жанг- кор маъ- буда	бузрук қаҳрам он	ботир мардл ар пушт и- паноҳ и
тасвир лов-чи	чақмоқ дор	хуш- руҳс ор		бадбахт шаробхў р	макко р			дубулғ аси обдор	хушта - факку р

лирик	олампа ноҳ само ила ер султони	Дило -вар саҳо- ватли	чўнг мерга н	мардлар султони, мардлар шоҳи	Соҳиб карам	гул- бадан	гўзал шаҳло кўз		Ҳерен иянин г шоҳ- сувор и
эмоцио -нал	қудрат ли	чўнг мерг ан олий - ХИММ ат	ғазаб- нок	баттол бадкор махлуқ ичи қора	Мард ўғли			каттол	
оддий					ҳозиқ				муҳор иб
муракк аб				беқиёс куч соҳиби					
умум- лисони й									пилос -лик
индиви ду- ал авторл ик	булутб он булут- кувар	ғазаб -нок			доно закий				доно
доимий									

Ушбу жадвалда аниқ кўриниб турган нарсаларни агар сўз билан баён этсак, қуйидагича ҳолатни кузатамиз: Масалан, Зевсга нисбатан, маъносига кўра 7 турдаги 10 хил эпитет ишлатилган. Эпитетлар Зевсни бузрук падар сифатида баҳолаб, уни чакмоқдор, деб тасвирлаб турибди. Достон муаллифи Ҳомер унинг булуткувар, булутбон эканлигини таъкидласа, унга берилаётган эмоционал ва лирик муносабатларда у қудратли, само ила ер султони деб эътироф этилаётир. Айни пайтда унга яна тошбағир деган сифатлов ҳам берилмоқда. Қиёсан бундай олиб қараганда ҳар бир образга берилаётган қатор-қатор эпитетлар, шу

образнинг портретини турли штрихлар билан тобора тўлдириб, аниқлик киритиб бораётирки, кўз ўнгимизда Зевс ўзининг бутун борлиғи билан намоён бўлаётир. Маълумки, ўзбек тилида катта ҳажмда араб ва форс тилларидан тарихан узоқ вақт давомида кириб келган ўзлашма сўзларнинг қатламлари мавжуд. Ушбу ўзлашма сўзлар таржима жараёнида етарли даражада қўлланилган. Бундан ташқари, маълум грамматик услуб ва анъаналардан фойдаланиб, кўплаб янги сўзлар тузилган. Ушбу янги сўзлар “Илиада” таржимасининг янада кўркам, салмоқдор, салобатли ва камчилик-нуқсонлардан холи бўлиши учун хизмат қилган.

“Илиада”нинг ўзбек тилига қилинган таржимасида қўлланилган янги сўзлар қуйидагилардир:

метинбилак, қодирандоз, бедовсувор, нобудкор, метинтуёқ, бадқахр, ғораткор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор, сарчўққи, тангримонанд, кумушкамон, низокаш, маҳвкор, найзаандоз, бандакуш, сармабуда, беқазо, андуҳкор, серқувва, чакмоқдор, серфуқаро, порлоққўз, офаткаш, жонкушанда, сартангри, чакмоқсевар, булутқувар, зилзилакор, хуштафаккур, офатангиз, соҳибтафаккур, сержуръат, серҳаён, зиндарок, камҳаён, мистуёқли, сертахдид, ажалкаш, соҳибқувва, адоваткаш, зайтунбанд, сармалика, серталотум, сарпадар, яшинмонанд, чувспой, жангсираган, оташона, маъбудазод, қобонмонанд, пойзирх, алангаваш, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоқкор, мурдакаш, серфожиа, хушният, кумушоёқ, ҳукмиравон, чакмоқдор, мўъжизаваш, фалокаткаш, зарангтуёқ, кумушчақмоқ, юксакпарвоз, мисяноқ, соҳибчангал, момикбадан, маъбудваш;

Албатта, янги сўзлар ўз-ўзидан эмас, балки таржима жараёнидаги ички талаб ва эҳтиёж тақозосига кўра юзага келган. “Илиада”достонидан олинган янги сўзлар ўз ички бўлинишига биноан қандай қисмлардан ташкил топган-лигини қуйидаги тақсимотда кўриб ўтиш мумкин:

от+от: соҳибтафаккур, соҳибқувва, зайтунбанд, маъбудазод, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоқкор, соҳибчангал; кумушкамон, кумушоёқ, кумушчақмоқ, мисяноқ,

от+феъл: тангримонанд, найзаандоз, бандакуш, андуҳкор, жонкушанда, чакмоқсевар, булутқувар, офатангиз, яшинмонанд, жангсираган, оташона, қобонмонанд, зилзилакор, қодирандоз;

от+сифат: ҳукмиравон;

сифат+от: метинбилак, метинтуёқ, зарангтуёқ, бадқахр, порлоққўз, хуштафаккур, мистуёқли, хушният, момикбадан;

от+постфикс (орт кўшимча): нобудкор, ғораткор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор, низокаш, маҳвкор, чақмоқдор, офаткаш, зиндароқ, ажалкаш, адоваткаш, алангаваш, мурдакаш, фалокаткаш, мўъжизаваш, маъбудваш;

префикс (олд кўшимча)+от: бедовсувор, сарчўққи, сармаъбуда, беқазо, серқувва, серфуқаро, сартангри, сержуръат, серҳаён, камҳаён, серталотум, сармалика, сарпадар, серфожиа;

Сўзларнинг ички бўлиниши асосида келтириладиган мисоллар ўзбек тилиниг ички имкониятларини кўрсатади. Замонавий ўзбек адабий тили ўз луғат таркибига кўра жуда бой. Бу имкониятлар ўзбек давлатининг жаҳон ҳамжамиятига кўшилиб, глобализация жараёни кучайиб боргани сайин тобора кенгайиб бормоқда.

Қуйидаги жадвалда янги сўзларнинг ясалиш усуллари, унда қатна-шаётган сўз туркимларига мисоллар келтирилган.

Жадвал№2

Морфологик сўз яшаш			
сўз туркими	қайси сўз туркими билан	қандай усулда	мисоллар
от	от	кўшилиш олдкўшимчали (префиксал)	кумушкамон, кумушчақмоқ, кумуш-оёқ, мисяноқ, зайтунбанд, тангрисиймо, тангричехра, соҳибтафаккур, соҳибқувва, соҳибчангал;
от	феъл	кўшилиш орткўшимчали (постфиксал)	чақмоқсевар, булутқувар, тангримонанд, яшинмонанд, қобонмонанд, жангсираган, найзаандоз, қодиран-доз, жонқушанда, андуҳкор, зилзилакор, офатангиз, оташона;
от	сифат	кўшилиш(суффикс: и билан) (инфиксал)	ҳукмиравон;

сифат	от	олд қўшим чали (префиксал) ортқўшимчали (постфиксал)	метинбилак, порлоққўз, метинтуёқ, хуштафаккур, бадқаҳр, момикбадан, маъбудазод, чакмоққор;
от	орт қў- шимча	ортқўшим чали (постфиксал)	мўъжизаваш, маъбудваш, алангаваш, тангриваш, мурдакаш, фалокаткаш, ажалкаш, адоваткаш, офаткаш, низо- каш, нобудкор, ғораткор, муҳорибкор, жангкор, маҳвкор, тангригоҳ, чакмоқ- дор, зиндарок;
олд қўшимча	от	олдқўшим чали (префиксал)	сартангри, сарчўққи, сармаъбуда, сар- малика, сарпадар, серкувва, серфо-жиа, серфуқаро, сержуръат, серхаён, серталотум, камхаён, беқазо, бедов- сувор;

Ушбу жадвалдан сўнг Хомер “Илиада” достонининг ўзбек тилидаги таржимасида дуч келаётганингиз янги сўзларнинг асл келиб чиқиши қайси тилга мансублигини айрим манбаларга² суянган ҳолда кўрсатишга ҳаракат қилдик.

Асоси форсча-тожикча сўзлар: бандакуш, нобудкор, найзаандоз, жангкор, андухкор, зиндарок, сарпадар, чувспой, жангсираган, оташона, пойзирх, мурдакаш, жанггоҳ, жонкушанда;

Асоси арабча сўзлар: бадқаҳр, офаткаш, офатангиз, муҳорибкор, низокаш, маҳвкор, беқазо, серфуқаро, зилзилакор, хуштафаккур, соҳибтафаккур, сержуръат, сертахдид, ажалкаш, адоваткаш, зайтунбанд, сармалика, сармаъбуда, серфожиа;

Асоси арабча-форсча сўзлар: ғораткор, қодирандоз, соҳибчангал, серкувва, соҳибкувва, хукмиравон, мўъжизаваш, маъбудазод, маъбудваш;

Асоси ўзбекча сўзлар: бедовсувор, тангригоҳ, метинбилак, метинтуёқ, тангриваш, сарчўққи, тангримонанд, кумушкамон, чакмоқдор, порлоққўз, сартангри, чакмоқсевар, булуткувар, серхаён, камхаён, мистуёқли, қобонмонанд, серталотум, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоққор, кумушоёқ, зарангтуёқ,

² Навоий асарлари луғати. Алишер Навоий асарларининг ўн беш томлигига илова. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент – 1972.

кумушчақмоқ, юксакпарвоз, мисяноқ, момикбадан, яшинмонанд, фалокаткаш, хушният;

Кузатишлардан сўнг “Илиада” достонининг таржимаси жараёнида кўплаб янги сўзлар пайдо бўлганлигини, улар аввалдан тайёр бўлган ва тан олинган қолиплар ёрдамда юзага келганлигини ва бу каби тажрибалар жуда маҳсулдор ва фойдадан холи бўлмаганлигини, шунингдек бундай янгиликлар достоннинг ўзбек тилидаги тажимасини янада сифатлироқ ва муваффақиятли тарзда таржима этилиши учун ва бундан ташқари, достоннинг асл ва бошқа тан олинган таржималаридаги кўплаб адабий-бадий хусусиятларининг ўзбек тилига қилинган таржимасида ҳам сақлаб қолинганлигини билдик.

Ўзбек адабиётининг халқаро алоқалари кўп векторли кенг алоқалар сифатида белгиланиши зарур. Чунончи, Халқаро турк академиясининг эътиро-фини олган таниқли татар олими Фатих Ибраҳимович Урманче томонидан Турк қаҳрамонлик эпосининг ёзиб олинганлиги илмий жамоатчилик ўртасида жуда катта ҳодиса сифатида тан олинди. Ушбу китобнинг охирида жуда тўлиқ ҳажмдаги библиографик материал тўпланган. Унда келтирилган турли туркий халқлар қадимий оғзаки ижодининг тадқиқ этилганлиги билан боғлиқ мавжуд адабиётлар рўйхатидан ташқари, қатор туркий халқлар эпослари тўғрисида ҳам маълумотлар берилган. Жумладан: ўзбек , қозоқ , қирғиз , ёқут , бошқирт , олтой халқлари , ўғиз , қорақалпоқ , турк , татар , нўғай , сингари халқларнинг мифологияси, қаҳрамонлик эпослари тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек, едигей , ойрот , эвен , рус , бурят , тува , туркман , ҳакас , чечен-ингуш , қалмиқ халқларининг эпослари ҳақида, улар тўғрисида ёзилган китоблар ҳақида тўлиқ хабарлар келтирилган.

Бир сўз билан айтганда халқ оғзаки ижоди дурдоналарини ўрганиш халқлар ўртасида азалдан ардоқланиб келган чин умуминсоний хислатларни муносиб тарзда баҳолашдир. Чунки чинакам халқ эпоси нафақат довураклик ватанпарварлик ғояларинигина эмас, ҳақиқий дўстлик ва биродарлик ғояларини ҳам, тенглик ва озодлик ғояларини ҳам бирдай улуғлайди, кўкларга кўтаради. Шунинг учун ҳам халқ эпослари доимо ўзининг муносиб баҳосини олишга қодир.

Бугунги кунда Ҳомернинг “Илиада” достони ўзбек адабиётининг ҳам муносиб, умрибоқий асрларидан бири бўлиб қолди. Ватанпарварлик, жасорат, ботирлик каби ғояларни улуғлаган бу достон кенг китобхонлар оммасининг, ёшларнинг ҳам қалби, онги ва шуурига сингди.

1. Гомер. *Илиада* / Пер. с древнегреческого Н. И. Гнедича. — М.: Эксмо, 2010.
2. Мирмухамедов К. *Iliada* (Tarjima va tahlil). — Ташкент: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 1995.
1. Винокуров В. *Поэтика Гомера и её влияние на европейскую* Нуриддин Очилович Юсупов, [Антик давр юнон адабиёти ва Ҳомер ижоди тўғрисида Ҳеорг Фридрих Ҳегелнинг фикрлари](#), ООО «Open science»,
2. Rustamov Alisher Abduhakimovich 2023/6 International Journal of Word Art ISSN 2181-9297 .6.2 147-150 Doi Journal 10.26739/2181-9297.
3. Rustamov Alisher Abduhakimovich Guidelines and Resources For Teaching Foreign Languages in UpperLevel Courses Based on Real-World Experience. JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY AND HUMAN RIGHTS, ISSN: 2720-6882. <http://journals.academiczone.net/index.php/jiphr>.
4. [ROLE OF INDUSTRIAL PRODUCTION IN ENSURING ECONOMIC SECURITY AND DEVELOPING ENTREPRENEURSHIP IN REGIONS](#) M Olimov, A Rustamov. Economics and Innovative Technologies.
5. Ilham MAMASOLIYEV. [GAZETA MATNLARIDA QO 'LLANILADIGAN O 'ZLASHMALARNING SO 'Z YASALISHIDAGI DERIVATSION VAZIFALAR.](#) «АСТА NUUZ».
6. Ilham MAMASOLIYEV. Новые слова и сочетания в русском языке в период распространения коронавирусной инфекции (на материале средств массовой информации). Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz ООО Tadqiqot город Ташкент.
7. MARDIYEV BEGALI XUDOYQUL O'G'LI, ЎЗБЕК ТИЛИДА РАВИШ/СИФАТ ТИПИДАГИ ЛЕКСЕМАЛАРДА МАЗМУНИЙ СИНКРЕТИЗМ
TO Muyninovich - Philological research: language, literature ..., 2024 - journaltersu.uz
8. Mardiyev Begali Xudoyqul o'g'li, IKKINCHI DARAJALI BO'LAKLARDA IZHORLI QURILMANING O'RNI, SamDU Urgut filiali maktabgacha ta'lim va pedagogika kafedrasini mudiri, dotsent).
9. MARDIYEV BEGALI XUDOYQUL O'G'LI, ALISHER NAVOIYING «HAYRATUL-ABROR» DOSTONIGA ISHLANGAN «HAMMOMDAGI UCHRASHUV» MINIATYURASIGA SHARH VA NAVOIY.
10. IT Babakulov, Derivative Meanings in Russian and Uzbek Languages as Universal Conceptual Concepts.
11. ИТ БАБАКУЛОВ, Словообразовательные особенности русского и узбекского языков в аспекте гендерной асимметрии.

12. Games in teaching foreign languages and methods of conducting at the initial stage in secondary school
NO Yusupov, NO Yusupova, MM Eshmamatov
Science and Education 2 (Special Issue 2), 185-189, 2021
13. Антик давр юнон адабиёти ва Ҳомер ижоди тўғрисида Ҳеорг Фридрих Ҳегелнинг фикрлари
НО Юсупов
Science and Education 2 (Special Issue 2), 190-196, 2021
14. MODERN INFORMATIONAL AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR STUDENTS IN TEACHING ENGLISH
НО Юсупов
Актуальные научные исследования в современном мире, 266-270, 2020

TABLE OF CONTENTS

1	XALQ TA'LIMI SOHASIDA MEDIA – TA'LIMNI SAMARALI BOSHQARISH ISTIQBOLLARI. Amonova Nargiza Rustamovna	3-6
2	VOCATIONAL GUIDANCE FOR STUDENTS AGED 15–18 Baqoyeva Zarina Rayimovna	7-10
3	REGRESS MAJBURIYATLARINING FUQAROLIK QONUNCHILIGIDA FUQAROLIK-HUQUQIY TARTIBGA SOLINISHI Jo'raqulova Hilola O'ktam qizi	11-12
4	BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQINI O'STIRISH Qobilova Kamola Azamatovna, Oripova Sevinch Norqobil qizi	13-16
5	ITALYAN TILIDA SINONIMLIK VA ANTONIMLIK HODISASINING IFODALANISHI. Xudayberdiyev Jasurbek Djurayevich	17-22
6	KO'RISHDAN OLDIN SEZISH: RANGTASVIRDA INTUITIV IFODA VA RUHIY BOG'LANISH Sadatova Rukhshona	23-24
7	MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXINI YORITISHDA ILGARI SURILAYOTGAN BA'ZI QARASHLAR (TURKIYA MISOLIDA) Axmedov Jalol Tursunmuratovich, Ashurov Ruslan Muxammad o'g'li	25-29
8	MASHINASOZLIKDA TISHLI G'ILDIRAKLARGA MEXANIK ISHLOV BERISH JARAYONI VA UNI BAJARISH TARTIBI HAMDA OPTIMALLASHTIRISH USULLARI Abdisaidov Nodirbek Akmal o'g'li	30-37
9	ЗНАЧЕНИЕ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ И МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ Юлдашова Гузал Мэлс кизи	38-40
10	ҲОМЕР “ИЛИАДА” ДОСТОНИ ЎЗБЕКЧА ТАРЖИМАСИНИНГ ЛИСОНИЙ-КОГНИТИВ ТАҲЛИЛИГА ДОИР. Юсупов Н.О.	41-51
	OUTLINE	52